

**Univerzita Pardubice**

**Filosofická fakulta**

**Hmotná kultura hradu Lichnice**

**Kateřina Rosulková**

**Bakalářská práce**

**2012**

Univerzita Pardubice  
Fakulta filozofická  
Akademický rok: 2011/2012

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Rosulková**  
Osobní číslo: **H09572**  
Studijní program: **B7105 Historické vědy**  
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**  
**Ochrana hmotných památek (dvouoborové)**  
Název tématu: **Hmotná kultura hradu Lichnice**  
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

### Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zpracování vybrané části archeologických nálezů, učiněných na hradě Lichnici (k.ú. Podhradí, obec Třemošnice, okr. Chrudim), a to těch, které jsou uloženy v Městském muzeu v Čáslavi. Práce bude obsahovat soupis a dokumentaci (kresebnou a fotografickou) těchto nálezů, včetně zachycení jejich nálezových okolností. Dále budou shrnuty zprávy z regionální archeologické a historické literatury o hradě Lichnici. Na tomto základě bude zpracován obraz každodenního života na Lichnici ve světle archeologických nálezů. Tento obraz bude porovnán s jinými hradními lokalitami.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

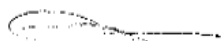
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

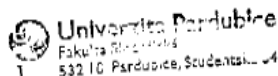
**Durdík, T. 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha. + dodatky**  
**Frolík, J.- Sigl, J. 1995: Chrudimsko v raném středověku. Vývoj osídlení a jeho proměny. Hradec Králové. Frolík, J. - Hazlbauer, Z. - Charvát, P. - Šumberová, R. - Tomášek, M. 1999: Čáslav - místo pro život. Čáslav. Frolík, J. - Hazlbauer, Z. - Růckerová, A. 1995: Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky, Archaeologica Historica 20, 523 - 538. Klapště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha. Sedláček, A. 1931: Hradby zámky a tvrze království českého. Praha. Šimek, T. a kol.: Hradby, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VI. díl. Východní Čechy.**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jiří Sigl**  
Ústav historických věd

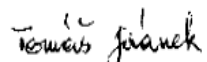
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**  
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**



prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.  
děkan



L.S.



doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákon, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 ods. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 21.3.2012

Kateřina Rosulková

Ráda bych poděkovala PhDr. Janu Frolíkovi, CSc. za odborné vedení, ochotu, postřehy a čas, který mi při sepisování práce poskytl, dále PhDr. Jiřímu Siglovi za odbornou pomoc a PhDr. Drahomíře Novákové za ochotu a pomoc při zpracování kachlů.

## **ANOTACE**

Cílem bakalářské práce je zpracování vybrané části archeologických nálezů, učiněných na hradě Lichnici (k.ú. Podhradí, obec Třemošnice, okr. Chrudim), a to těch, které jsou uloženy v Městském muzeu v Čáslavi. Práce bude obsahovat soupis a dokumentaci (kresebnou a fotografickou) těchto nálezů, včetně zachycení jejich nálezových okolností. Dále budou shrnuty zprávy z regionální archeologické a historické literatury o hradě Lichnici. Výsledný obraz bude porovnán s jinými hradními lokalitami.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

hrad, kachel, kachlová kamna, archeologie, Lichnice

## **TITLE**

The material culture of castle Lichnice

## **ANNOTATION**

The aim of this bachelor work is the processing of selected part of archaeological finds made in the castle Lichnice (cadastral territory Podhradí, Třemošnice, district Chrudim), and those that are stored in the City Museum in Čáslav. The work will include a register and documentation (drawing and photographic) of these findings, including the recording of their finding circumstances. Further reports will be summarized from the regional archaeological and historical literature about the castle Lichnice. The resulting image will be compared with other castle sites.

## **KEY WORDS**

castle, tile, tiled stove, archeology, Lichnice

## OBSAH

1. Úvod.....	1
2. Historie hradu.....	4
3. Dějiny bádání.....	9
3. 1. Opravy Klubu českých turistů.....	9
3. 2. Výzkum v roce 1991.....	9
3.2.1. Spor o královské založení hradu.....	10
3. 3. Výzkum v roce 2004.....	11
4. Kamna a vývoj kachlů.....	12
4. 1. Vznik kamen.....	12
4. 2. Vzhled kamen.....	13
4. 3. Typologie kachlů.....	14
4. 3. 1. Rozdělení podle umístění na kamnech.....	14
4. 3. 2. Rozdělení dle úpravy ČVS.....	14
4. 3. 3. Rozdělení podle celkového tvaru.....	15
4. 4. Chronologie vývoje kachlů.....	17
4. 5. Výroba kachlů.....	17
4. 5. 1. Výrobci kachlů.....	17
4. 5. 2. Příprava výroby kachlů.....	18
4. 5. 3. Samotná výroba kachlů.....	18
4. 5. 3. 1. Vznik ČVS.....	19
4. 5. 3. 2. Závěrečné výrobní práce a povrchová úprava.....	19
5. Sběrka kachlů z Lichnice.....	21
6. Ikonografie kachlů.....	22
6. 1. Náboženské motivy.....	23
6. 1. 2. Starozákonní motivy.....	23
6. 1. 2. Novozákonní motivy.....	24
6. 1. 3. Svatí.....	26
6. 1. 4. Ostatní motivy s náboženskou tematikou.....	28
6. 2. Mytologické, alegorické a fantastické motivy.....	28
6. 2. 1. Fantastiční tvorové.....	28

6. 2. 2. Historické postavy antických dějin.....	30
6. 3. Heraldické motivy.....	31
6. 3. 1. Zemské znaky.....	31
6. 3. 2. Městské znaky.....	32
6. 3. 3. Cechy.....	34
6. 3. 3. 1. Řezníci.....	34
6. 3. 3. 2. Ševci.....	34
6. 3. 3. 3. Hrnčíři.....	36
6. 3. 3. 4. Truhláři.....	37
6. 4. Světské motivy.....	38
6. 4. 1. Rytíři.....	38
6. 4. 2. Kratochvíle.....	38
6. 4. 3. Nezařazené světské motivy.....	41
6. 4. 4. Svět neurozených.....	41
6. 4. 4. 1. Řemeslníci.....	41
6. 4. 4. 2. Hrnčířské signatury.....	42
6. 4. 4. 2. 1. Medek.....	43
6. 4. 4. 2. 2. Papoušek.....	46
6. 5. Architektonické motivy.....	47
6. 6. Ornamentální motivy.....	48
6. 7. Neurčitelné motivy.....	48
7. Datování kachlů.....	49
8. Porovnání s jinou lokalitou.....	52
9. Závěr.....	55
10. Conclusion.....	57
11. Bibliografie.....	59
12. Příloha.....	63
12.1. Schéma kamen a umístění kachlů.....	63
12. 2. Katalog kachlů.....	64
12. 3. Fričova fotografie nálezů.....	109
12. 4. Replika kamen.....	110
12. 5. Rekonstrukce a fotografie hradu.....	111



## **SEZNAM ZKRATEK**

Inv. č.	inventární číslo
R	rozměry
MV	maximální výška ČVS
MŠ	maximální šířka ČVS
HK	hloubka komory
IK	ikonografie
OL	okrajová lišta
ČVS	čelní vyhřívací stěna
K	komora
OVO	okraj vyhřívacího otvoru
ZP	zadní plocha ČVS
H	keramická hmota
Dat.	datování
kk	komorový kachel
ZO	záchytný otvor
VO	vyhřívací otvor komory
LHR	levý horní roh
PHR	pravý horní roh
PDR	pravý dolní roh
HO	horní okraj
LO	levý okraj
DO	dolní okraj

### **Biblické zkratky**

Gn	1. Mojžíšova, Genesis
Nu	4. Mojžíšova, Numeri

## 1. Úvod

Rozsáhlá zřícenina hradu Lichnice se tyčí na skalnatém návrší Železných hor nad městem Třemošnice. Hrad trojúhelníkové dispozice byl vystaven v polovině 13. století. První vykopávky byly na hradě prováděny ve 30. letech 20. století a přinesly mnoho zajímavých nálezů.

Archeologické nálezy z hradu Lichnice jsou uloženy v Regionálním muzeu v Chrudimi a v Městském muzeu Čáslav, jehož nálezů se bude týkat tato práce. V čáslavském muzeu je uložen zejména kachlový materiál z hradu Lichnice. Kachle pocházejí ze sbírky Jana Friče a určil je Zdeněk Hazlbauer v letech 1991 – 1995. Vzhledem k početnosti tohoto materiálu, čítajícího přes dvě stě položek, neobsahuje práce všechny kachle, ale s ohledem na svůj rozsah se zaměřuje na pouhou část kachlů, která byla prokazatelně nalezena na hradě Lichnici.

Kachle jsou předmětem zájmu historiků už od 19. století. Základ jejich celkového hodnocení položil Zdeněk Smetánka roku 1968 ve své studii *Technologie výroby českých kachlů od počátku 14. století do počátku 16. století*, která vyšla v Památkách archeologických. Dalším souhrnným dílem byla kniha Zdeňka Hazlbauera *Krásy středověkých kamen* z roku 1998. V roce 2004 bylo vydána *Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku* s podtitulem *Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance* od Čeňka Pavlíka a Michala Vítanovského, která měla posloužit k základní orientaci a měla poskytnout ucelený pohled na kachlový materiál.<sup>1</sup> V roce 2008 vyšel u příležitosti výstavy katalog *Krásy, která hřeje - Výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska* od Dany Menouškové a Zdeňka Měřinského. Tato práce mapuje moravské a slezské kamnové kachle a vyplňuje tím oblast, v níž nějaká specializovanější práce chyběla.<sup>2</sup> Pro oblast Čech byla v roce 2004 vydána kniha *Kachle doby gotické renesanční a raně barokní* od Vladimíra Brycha.

O kachlích z hradu Lichnice nebyla napsána žádná soubornější práce. Kachlovému souboru v Čáslavském muzeu se věnuje jedna kapitola práce pětice autorů *Čáslav – místo pro život*.<sup>3</sup> Jde však především o katalog muzejních exemplářů a ikonografické interpretaci se práce nevěnuje. Další kusé informace o kachlích z hradu

<sup>1</sup> PAVLÍK, Čeňk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 7. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>2</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2008, s. 4. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>3</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk – CHARVÁT, Petr – ŠUMBEROVÁ, Radka – TOMÁŠEK, Martin. *Čáslav – místo pro život*. Čáslav, 1999.

Lichnice najdeme v knize Jana Frolíka *Kachle Chrudimska*. Rozboru několika motivů se věnuje výše zmíněná *Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Dále se poznatky o kachlích dozvídáme ze článků zaměřených na jednotlivé ikonografické motivy a hrnčíře Medka, jež jsou uvedeny v závěru práce. Pouze jeden článek je zaměřen ryze na lichnický kachel a to článek Zdeňka Hazlbauera *Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě*. Informace v mnohých člancích i v uváděné literatuře se někdy netýkají přímo motivu z hradu Lichnice, ale lze jich užít k rozboru ikonografických motivů z hradu Lichnice.

Samotná práce se v první kapitole věnuje dějinám hradu, včetně jeho stavebního vývoje, od jeho počátků až do 20. století. Součástí této kapitoly je detailní přehled vlastníků hradu a současný stav hradu.

Druhá kapitola se věnuje provedeným archeologickým výzkumům od prvních výkopů v 30. letech 20. století až po nedávné výzkumy, z nichž výzkum v roce 1991 vyvolal velkou odbornou diskuzi o možnosti královského založení hradu.

Třetí kapitola se zabývá vznikem kamen, jejich celkovým vzhledem, dále typologií kachlů a jejich výrobou. Kachle jsou tříděny na základě umístění na kamnech, dále dle úpravy čelní vyhřívací stěny a podle celkového tvaru. Stručně se též věnuji datování kachlů. Informace o rozdělení kachlů dle uváděných kategorií čerpám zejména z článku Zdeňka Smetánky *K morfologii českých středověkých kachlů*.

Další kapitola vypovídá o sbírce kachlů z čáslavského muzea, především však o sbírce kachlů z hradu Lichnice. Tato kapitola poskytuje celkový pohled na lichnický kachlový soubor, včetně těch kachlů, které do práce zařazeny nebyly.

V kapitole věnované ikonografii kachlů jsou kachle dle motivu na čelní vyhřívací stěně rozděleny do sedmi podkapitol na Náboženské motivy, Mytologické, alegorické a fantastické motivy, Heraldické motivy, Žánrové motivy, Architektonické motivy, Ornamentální motivy a Neurčitelné motivy. Toto rozdělení bylo následně podrobněji uspořádáno. Typologie rozdělení kachlů byla převzata z *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Názvy jednotlivých kachlů byly převzaty z *Evidenčních karet s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*, které určoval Zdeněk Hazlbauer. U neurčených kachlů s chybějícím názvem bylo použito inventární číslo kachle. V této kapitole se též zabývám výskytem, datací a případnými analogiemi kachlů.

Datování kachlů byla provedeno na základě *Evidenčních karet s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*,

dále dle *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* a také na základě další literatury, která je uvedena v závěru práce.

Následující kapitola nabízí srovnání s dalšími lokalitami včetně shrnutí motivů z hradu Lichnice. Vybrané hradní lokality zastupují odlišné kouty Čech i jednu slezskou lokalitu a jsou rozdílné svou velikostí a významem.

Katalog je v závěru sestaven opisem evidenčních karet z čáslavského muzea.

## 2. Historie hradu

### Počátky hradu

Hrad, ve výhodné poloze, chráněné na severu strmým srázem Lovětínské rokle a na jihu srázem do údolí Peklo, nechal v polovině 13. století vystavět Smil z rodu Ronovců. Hrad byl pojmenován módním německým názvem Lichtenburg, z něhož zkomolením vznikl dnešní název Lichnice.<sup>4</sup> V písemných pramenech je hrad poprvé zmiňován roku 1251 právě jako majetek Smila z Lichtenburku. Tento významný šlechtic získal celé Čáslavsko nedlouho předtím jako výsluhu od krále Václava I.<sup>5</sup> Starší literatura předpokládala, že hradu předcházelo hradiště, ale tato skutečnost nebyla archeologicky nikdy potvrzena. Někteří odborníci přicházejí s hypotézou, že Lichnice byla původně královským hradem, postaveným Václavem I. Lichtenburkové byli podle tohoto názoru královskými purkrabími, kteří hrad zcizili nebo získali jako královskou výsluhu.<sup>6</sup>

Smilův hrad měl trojúhelníkovou dispozici a byl ze dvou stran obehnán mohutným příkopem a valem. Z této první fáze hradu je obvodová hradba, v jejímž severovýchodním nároží stávala okrouhlá plochostropá obytná věž a v západním nároží patrně čtverhranná stavba. Existence parkánu při východní a jihozápadní straně není v této fázi prokázána, ale s ohledem na vztah hlavní brány k hraně příkopu se jeví jako pravděpodobná.<sup>7</sup> Obytnou funkci zastával palác v jihovýchodním rohu naproti hlavní věži. Palác byl chráněn až sedmi metrovou hradební zdi, ke které byl přistavěn. Od nádvoří byl palác oddělen příkopem, kde byla hradní studeň. Pozdější úpravy neumožňují tuto část přesně rekonstruovat. Z rané fáze hradu se dochovaly části hradeb a části obvodového zdiva paláce a věže.<sup>8</sup> Výskyt raně gotických klenebních místností prokazují nalezená klenební žebra.<sup>9</sup>

Věž v severovýchodním rohu areálu sloužila k ochraně přístupové cesty do hradu. Věž měla v průměru asi dvanáct metrů a byla aspoň zčásti obytná. Z této stavby zbyly jen zbytky, znehodnocené zřícením rozhledny (obr. 50).<sup>10</sup>

---

<sup>4</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 267.

<sup>5</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>6</sup> MATYKOVÁ, Ivana. *Lichnice*. 2. vyd. Třemošnice, 2009.

<sup>7</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 332. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>8</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 267.

<sup>9</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 332. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>10</sup> MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady* 1. Praha: Odeon, 1972, s. 155.

Smil byl předním představitelem české šlechty poloviny 13. století. Po boku krále Přemysla Otakara II. se účastnil bitvy u Kressenbrunu a vyřizoval diplomatická posláni. Po jeho smrti v roce 1269 převzali majetek jeho čtyři synové. Ti nejprve vlastnili zděděné statky společně, ale pak si je mezi sebou rozdělili a Lichnice připadla Oldřichovi. Jeho syn Jindřich postoupil ve 30. letech 14. století hrad králi Janu Lucemburskému.<sup>11</sup>

### **Královský hrad**

Královský hrad spravoval purkrabí Štěpán z Tetova, jenž získal brzy hrad do zástavy. Ze zástavy hrad vykoupil v roce 1333 král Karel IV., ale záhy nato byl zastaven pánům z Lipé. Karel IV. zástavu vyplatil a zařadil Lichnici mezi nezcizitelné hrady, jež neměly být nikdy zastavovány. Sám Karel IV. zde pak v roce 1370 delší dobu pobýval. Ačkoliv byl hrad uváděn mezi nezcizitelnými hrady, byl poté znovu, tentokrát Václavem IV., zastaven. V letech 1394 až 1397 byl hrad v majetku Štěpána z Opočna. Na počátku 15. století byly z hradu podnikány loupežné výpravy v čele s Ješkem z Trojovice. Po vykoupení hradu Václavem IV. po roce 1410, byl na hrad dosazen Oneš z Mělkovic. Hrad později získala jako vdovské věno královna Žofie a jejím purkrabím byl až do dubna roku 1421 Petr z Chlumu.<sup>12</sup>

Posádka hradu stranila Zikmundovi a proto když vojska pražského městského svazu likvidovala Zikmundovy pozice ve východních Čechách, byl hrad v dubnu roku 1421 obležen a Petr z Chlumu ho bez boje vydal. Hrad získal Hynek Krušina z Lichtemburka, který však záhy od husitství odpadl. V roce 1422 Hynek postoupil Lichnici Janovi Městskému z Opočna, královskému hejtmanovi v Chrudimi, jenž se krátce předtím přidal k husitskému hnutí, pak od něj odpadl a stal se opět stoupencem Zikmundovým. Nová hradní posádka v čele s hradním hejtmanem Petrem Liškou však přepadávala a vraždila Zikmundovi odpůrce na Čáslavsku a tak se východočeští sirotci rozhodli v roce 1428 hrad dobýt. Liška potřeboval získat čas k zásobování a opevnění hradu, a tak předstíral snahu o dohodu. V této době pravděpodobně vznikly dva mohutné příkopy na východní straně proti rovině. Když po ukončení příprav Liška s vyjednáváním přestal, sirotci zahájili obléhání hradu, které trvalo téměř rok. S ohledem k výhodné poloze hradu přistoupili sirotci k blokadě. Protože na západní straně bylo rozsáhlé svažující se lesnaté území, vybudovali sirotci v tříčtvrtě kruhu kolem hradu pevnostní systém, skládající se z valů a plotů s příkopy,

---

<sup>11</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 267.

<sup>12</sup> Tamtéž, s. 267 – 268.

zpevněný ještě pěti baštami. Hrad byl tak zcela izolován od okolí. Jádro ležení obláhatelů bylo na návrší jihovýchodně od hradu. Obláhatelé museli doplňovat zásoby, což znamenalo výpravu větší části vojska s veliteli do špíží v Žitavsku a Kladsku. Nepřítomnosti celého vojska využil Liška k výpadu, který způsobil obláhajícím značné škody. Obléhání skončilo po více jak roce na podzim roku 1429, kdy došly hradní posádce zásoby a započalo vyjednávání. Janu Městeckému zůstal hrad pod podmínkou, že přejde na stranu sirotků a správa hradu byla svěřena jako záruka husitskému hejtmanovi Janu Hertvíkovi z Rušínova.<sup>13</sup>

V roce 1437 postoupil Zikmund Lichnici spolu s dalšími vesnicemi a městečkem své ženě Barboře jako věno. Ta ho však nemohla vyplatit a tak je zde ještě roku 1455 Jan Hertvík připomínán. Po roce 1458 hrad ze zástavy vyplatil král Jiří z Poděbrad hrad.<sup>14</sup> V roce 1469 byl hrad v obležení vojska krále Matyáše, ovšem pro obláhatele skončilo neúspěšně.<sup>15</sup> Hradu se roku 1470 krátce zmocnil odpůrce Jiřího z Poděbrad Vít Zrzavý, ale vyhnala ho zemská hotovost a hrad se stal vdovským věnem Johanky z Rožmitálu. Po její smrti připadl hrad Jiříkovu synovi Jindřichovi mladšímu z Rožmitálu a bratrovi Johanky Lvovi z Rožmitálu. Ti si majetek rozdělili a Lichnici získal Jindřich, který hrad prodal Vilému Tetourovu z Tetova, od něhož hrad roku 1490 vykoupil Vladislav II. Jagellonský a dědičně ho daroval svému stoupenci Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy.<sup>16</sup>

### **Trčkové a jejich přestavba**

Trčkové se stali majiteli hradu v roce 1490 a provedli zde rozsáhlou pozdně gotickou přestavbu.<sup>17</sup> Dostavbu hradu prováděl kolem roku 1500 Mikuláš Trčka z Lípy, což dokazuje pozdní profilace architektonických článků a zápis 500 kop grošů, které Mikušovi Trčkovi na vybudování hradu daroval král Vladislav roku 1503.<sup>18</sup>

Během přestavby bylo rozšířeno opevnění o polygonální barbakán a pravděpodobně vznikla i protáhlá hlavní brána. Rozšíření se dočkaly obytné prostory hradu. Zástavba v severozápadním nároží byla stržena a na uvolněném místě byl postaven

---

<sup>13</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 267. MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady 2*. Praha: Odeon, 1972. s. 220.

<sup>14</sup> Tamtéž. s. 268.

<sup>15</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>16</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 268 – 269.

<sup>17</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>18</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 593.

podsklepený palác komplikovanějšího půdorysu. V severovýchodním koutě nádvoří vznikla další složitější stavba, která se přimkla k torzu okrouhlé věže. Při severní a jihozápadní straně vznikly stavby zřejmě provozního charakteru. Vedle brány byla k obvodové hradbě přistavěna rozsáhlá dvoutraktová budova.<sup>19</sup> Zmíněný palác v severozápadním nároží hradu dokládají sedlové portály ve vykopaném suterénu z 15. století.<sup>20</sup>

Součástí nově vybudovaných prostor musely být jistě i vytápěcí zařízení, v dané době nejčastěji kamna. Zlomky kachlů přiřazované k těmto kamnům dosvědčují reprezentativnost a honosnost kamen, jejíž výrobu nelze v dané době spojit s jiným majitelem než byl Mikuláš Trčka.<sup>21</sup>

Hrad s obvodovou zástavbou, vzniklou v první fázi hradu, pozděně gotická přestavba povznesla, hlavně obytnou částí, na úroveň pohodlného a reprezentativního sídla. Obrana nadále spoléhala na polohu hradu, dále na šíři valu a okružním příkopu s možností pro postavení děl. Použití barbakánu bylo v českém prostředí na hradech vzácné a jako jediný prvek aktivní dělostřelecké obrany neobvyklé.<sup>22</sup>

Jelikož byl Mikuláš Trčka bezdětný, odkázal v poslední vůli panství své tetě Johance, rozené z Březovce, která ho odkázala svým synům. Ti si majetek roku 1533 rozdělili a Lichnice připadla Zdeňku Trčkovi. Po roce Zdeněk postoupil hrad Janu staršímu Trčkovi a od něj se roku 1539 dostalo celé panství Janu mladšímu Trčkovi. Po jeho smrti připadlo panství Vilému Trčkovi, který byl pro dluhy nucen část panství prodat poručníkům Albrechta a Václava Robmhákových. Zpočátku vlastnili bratři panství společně, později se však jediným majitelem stal Albrecht. Albrecht vlastnil kromě hradu i pohodlnější sídlo v Třemošnici, které využíval a tak za něj započal rychlý úpadek hradu. Když Albrecht v roce 1592 zemřel, panství zdědili jeho synové, kteří si panství rozdělili a hrad připadl Zikmundovi.<sup>23</sup>

## Úpadek hradu

Rychlý úpadek významu hradu ve druhé polovině 16. století a proces chátrání urychlil požár v roce 1610.<sup>24</sup> Zikmund se pak trvale usadil v Třemošnici a hrad neobnovil. Protože se

---

<sup>19</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331 - 333. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>20</sup> MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady* 1. Praha: Odeon, 1972, s. 157.

<sup>21</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. *Základy uhersko-česko-polské skupiny pozděně gotických kachlů*. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 593.

<sup>22</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 333 - 334. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>23</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989, s. 268 - 269.

<sup>24</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331. ISBN 80-7277-003-9.



Zikmund účastnil stavovského povstání bylo mu v roce 1623 panství změněno na manství. Po jeho smrti převzali panství jako císařské léno Zikmundovi synové. V roce 1636 se manské závazky zrušily a hrad převzal Ferdinand II. Hrad byl částečně opraven a osazen císařskou posádkou.<sup>25</sup> Zřejmě za třicetileté války vznikla v místě zaniklé přední části jihovýchodní věže štítová hradba s polygonálním čelem.<sup>26</sup>

V roce 1648 přichází nařízení Ferdinanda III. o boření hradů, které by mohly být opěrnými body nepřítele, a v důsledku toho byl Ferdinand Robmháp nucen zbořit opevnění hradu. Při této příležitosti bylo pravděpodobně zničeno to, co nezničil požár v roce 1610. Robmháповé na hradě dál udržovali jen několik místností, používaných k hospodářským potřebám. Hrad je v roce 1654 označen jako zámek a v roce 1700 při dělení majetku robmhápského panství je, kromě sklepů a tří pokojů, hrad uváděn jako pustý.<sup>27</sup> V roce 1747 prodali Robmháповé třemošnické panství včetně hradu Janu Václavu hraběti z Millesimo Caretto na Měšicích.<sup>28</sup>

Zbylé pozůstatky rozsáhlého hradu byly během 18. a 19. století rozebrány a posloužily jako stavební materiál pro okolní obyvatelstvo. Dobře zachovaná zůstala vstupní brána, vážně poškozená až po roce 1850. Na začátku 20. století byly na hradě zahájeny záchranné práce. V roce 1907 byla opravena málem zřícená hradní brána a do jejího zdiva byly zazděny i některé nalezené zlomky architektonických prvků. Ve 30. letech přešel hrad při pozemkové reformě z majetku millesimovské nadace do majetku Klubu československých turistů a začaly rozsáhlé stavební úpravy.<sup>29</sup>

### **Dnešní stav hradu**

Z opevnění jsou dochovány zbytky příkopů, valů a hradebních zdí. Nejlépe je dochovaná vstupní brána (obr. 49) s výraznými zbytky předsunutého opevnění a okrouhlá věž v severovýchodní části areálu (obr. 50). Hospodářské budovy na západní straně a palác na jižní straně jsou zachovány v podobě obvodových zdí, přepážek a okrytých sklepů (obr. 52).<sup>30</sup> Z obléhání hradu v roce 1428 se dochovaly pozůstatky po obléhání jako

---

<sup>25</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 269.

<sup>26</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331 - 333. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>27</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 269.

<sup>28</sup> MATYKOVÁ, Ivana. *Lichnice*. 2. vyd. Třemošnice, 2009.

<sup>29</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 269.

<sup>30</sup> Tamtéž. s. 269.

například opevněné velitelské stanoviště.<sup>31</sup> Rovněž z paláce v severozápadním nároží jsou dochovány jen zbytky zdí (obr. 53)

### 3. Dějiny bádání

#### 3. 1. Opravy Klubu českých turistů

Hrad získal v roce 1930 Klub českých turistů a v roce 1933 se opravy hradu ujal nově utvořený Sbor pro záchranu hradu Lichnice. Během dalších několika let práce bylo odkryto zdivo dosud neznámých budov a každoročně probíhala konzervace zdiva. Ve zdivu bylo nalezeno mnoho opracovaných pískovcových ostění oken a dveří, použitých při přestavbě ze starého hradu, které byly uloženy v lapidáriu. Rovněž byla odkryta třetí brána, ústící do bašty, a také vedle hlavní věže okrouhlá stavba, která mohla sloužit jako pec či signální věž. Na západní straně u čáslavské hlásky byla po odstranění sutin objevena zeď budovy. Na hradě musela být studna, která však byla zasypána tak, že její poloha nebyla na povrchu patrná. V místě určeném proutkařem bylo následně v hloubce pěti metrů objeveno roubení studně. Během prací byly nalezeny četné zlomky kachlů z 15. a 16. století.<sup>32</sup> Pozornost byla věnována i záchraně vstupní brány a zbytků věže, která byla přeměněna na rozhlednu.<sup>33</sup>

Výsledky výkopů Klubu českých turistů se nedočkaly detailnější publikace. Výkopy přinesly mnoho důležitých nálezů, například raně gotická klenební žebra se zbytky polychromie.<sup>34</sup>

#### 3. 2. Výzkum v roce 1991

V roce 1991 proběhl nevelký zjišťovací výzkum. Dvě sondy odhalily v jižním nároží hradu mohutný břit o síle zdiva tři metry. Břit byl datovaný do 13. století a později

---

<sup>31</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 331. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>32</sup> FRIČ, Jan. Jak jsme odkrývali hrad Lichnici. *Časopis turistů* 54. Praha, 1942, s. 24 – 25.

<sup>33</sup> ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989. s. 269.

<sup>34</sup> DURDÍK, Tomáš. Stavební podoba jižního nároží hradu Lichnice v souvislosti s jeho počátky. In *Castellologica Bohemica* 2. Praha, 1991, s. 53.

byl zřejmě záměrně zbořen, což dosvědčuje rovněž dochovaný povrch břitu i vnitřní vyzdívky.<sup>35</sup>

Na základě výzkumu v roce 1991 lze usuzovat, že v jihozápadním nároží hradu stávala neobytná věž. Hrad se tak pro 13. století jeví jako hrad trojúhelníkové dispozice s břitem v jihovýchodním nároží a zřejmě s obytnou okrouhlou věží v severovýchodním nároží. Archeologický výzkum navíc zjistil přestavbu hradu na počátku 17. století.<sup>36</sup>

### 3. 2. 1. Spor o královské založení hradu

Výsledky výzkumu v roce 1991 vyvolaly polemiku o možnosti královského založení hradu. Pro stanovisko královského založení byla uvedena řada tvrzení.

Důkazem královského založení mělo být datování vzniku hradu do první poloviny 13. století, které však nemá hodnověrných dokladů. Dále byla jako argumentace uváděna typologická diferenciací královských a šlechtických hradů. Díky své interpretaci má Tomáš Durdík břit za obytnou věž a tak Lichnici považuje za hrad s minimálně dvěma obytnými věžemi.<sup>37</sup> Hrad se tak měl vymykat šlechtickým hradům nejen svou rozlohou, ale především počtem věží a jejich typem, jelikož obytné věže registrujeme pouze na královských a biskupských hradech. Na Lichnici rovněž neexistuje předhradí, které je typickou součástí šlechtických hradů. Za stavebníka hradu proto považuje krále a to nejspíše Václava I.<sup>38</sup> Dle dosavadních zjištění se jedná o hrad trojúhelníkové dispozice, s obytnou věží v severovýchodním nárožím a s břitem v jižním nároží.<sup>39</sup>

Velkoryse založené hrady lze chápat dvojím způsobem. První způsob spatřuje královský hrad jako kategorii, která nebyla ani předním rodům přístupná a druhý způsob neukazuje žádnou striktní mez mezi královským a šlechtickým hradem a rozsáhlost hradů přičítá

---

<sup>35</sup> FROLÍK, Jan. – SIGL, Jiří. Ještě jednou k problematice hradu Lichnice (diskuze o stavební podobě jižního nároží a jeho významu pro počátku hradu). *Castellologica Bohemica* 6. Praha, 1998, s. 467 - 468. ISBN 80-86124-14-2.

<sup>36</sup> FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. Zjišťovací výzkum na hradě Lichnici v roce 1991. In *Castellologica Bohemica* 3, 1993, s. 121.

<sup>37</sup> FROLÍK, Jan. – SIGL, Jiří. Ještě jednou k problematice hradu Lichnice (diskuze o stavební podobě jižního nároží a jeho významu pro počátku hradu). *Castellologica Bohemica* 6. Praha, 1998, s. 471. ISBN 80-86124-14-2.

<sup>38</sup> DURDÍK, Tomáš. Stavební podoba jižního nároží hradu Lichnice v souvislosti s jeho počátky. In *Castellologica Bohemica* 2, 1991, s. 60.

<sup>39</sup> FROLÍK, Jan. – SIGL, Jiří. Ještě jednou k problematice hradu Lichnice (diskuze o stavební podobě jižního nároží a jeho významu pro počátku hradu). *Castellologica Bohemica* 6. Praha, 1998, s. 471. ISBN 80-86124-14-2.

ambicím nejpřednějších rodů přemyslovského státu. Důležitý je i výklad konkrétních společenských souvislostí, Smil totiž patřil mezi absolutní špičku české šlechty.<sup>40</sup>

Dalším důkazem má být koncentrace románských kostelů v okolí. Počátky kostelů však o několik desetiletí předchází založení hradu a nemohou tak mít k počátkům hradu žádný vztah. Dalším argumentem bylo zde neexistující majetkové zázemí Smila z Lichnice před rokem 1251, protože v letech 1249 a 1250 byl zmiňován jako purkrabí ze Žitavy.<sup>41</sup>

### 3. 3. Výzkum v roce 2004

Další výzkum v roce 2004 byl vyvolán povážlivým stavem jižního nároží se štítovou zdí. Podmínkou dozdění velké průrvy v hradbě v místech styku se štítovou zdí bylo odhalení obou líců zaniklé části hradby.<sup>42</sup>

Výzkum mimo jiné zjistil, že v interiéru budovy přilehající k obvodové hradbě byla dlaždicová podlaha, jejíž položení lze datovat do 16. století. Místnost s podlahou poté vyhořela a byla zasypana zřícenou konstrukcí. Nalezená situace vypovídá, že i vyšší patro budovy bylo vybaveno dlaždicemi. Výzkum objevil i výkop, který lze nejspíše interpretovat jako sondážní výkop z období oprav hradu ve 30. a 40. letech 20. století. Mezi nálezy z výplně výkopu byly například i větší fragmenty kachlů, což nasvědčuje tomu, že se během prací spojenými s opravami vybíraly pouze nálezově zajímavé předměty. Tato drobná sondáž ukázala na složitou historii hradu a na nutnost, aby i další opravy byly spojené s archeologickým výzkumem.<sup>43</sup>

---

<sup>40</sup> KLÁPŠTĚ, Jan. Poznámky o sociálních souvislostech počátku šlechtických hradů v českých zemích. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 4, s. 796. ISSN 0323-1267.

<sup>41</sup> FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Ještě jednou k problematice hradu Lichnice (diskuze o stavební podobě jižního nároží a jeho významu pro počátku hradu). *Castellologica Bohemica* 6. Praha, 1998, s. 471. ISBN 80-86124-14-2.

<sup>42</sup> [http://en.arup.cas.cz/cz/vyzkum/vyzkum\\_lichnice.html](http://en.arup.cas.cz/cz/vyzkum/vyzkum_lichnice.html) [citováno 12. března 2012]

<sup>43</sup> FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum na hradě Lichnice (k.ú. Podhradí) v roce 2004. *Castellologica Bohemica* 10. Praha, 2006, s. 363 – 372. ISBN 80-86124-66-5

## 4. Kamna a vývoj kachlů

### 4. 1. Vznik kamen

Kachlová kamna se zrodila nejpozději ve 12. století v jižním Německu a v hornatých oblastech Švýcarska. Jde o otopné zařízení s uzavřeným ohněm, jehož zplodiny odvádí kouřovod. Výhradním palivem bylo ve středověku a ranném novověku dřevo. Doposud teplo zprostředkovávaly otevřené ohně, přenosné železné topné koše nebo krby. V prostředí bohatých klášterů a hradů se používalo teplovzdušné topení, zvané hypokaustum, převzaté z antiky. Počáteční kamna měla podobu pecí z uzavřenou kupolí. Do hliněné pecní konstrukce se vkládaly keramické nádoby, jejichž tenkými dny se ven propouštělo teplo. Z toho se vyvinul stavební prvek kamen - keramický kachel. Proces vývoje tělesa kamen dospěl do třídílné konstrukce kamnových kamen, složených z podezdívky, soklu a nástavce (obr. 1), který nahradil původní kupoli.<sup>44</sup>

Oproti krbům měla kamna řadu výhod. Nejdůležitější výhodou byla změna v tepelném režimu a v efektivnosti. Krby, jenž byly součástí zdí, ohřívaly místnost sáláním tepla z otevřeného ohniště a tato intenzita se zmenšovala vzdalováním od krbu. V bezprostředním okolí krbu bylo tak nesnesitelné horko a ve vzdálenějších koutech bylo znatelné chladno. Tepelný efekt u kamen fungoval odlišně. Kamna byla situována přímo do místnosti a vedle přímého sálání tepla, které částečně omezovaly kachle, především ohřívala vzduch nad kamnovým tělesem. Teplý lehký vzduch stoupal ke stropu a podél něj proudil i do odlehlejších částí místnosti, kde se ochladil a vracel se ke kamnům. Cirkulace teplého vzduchu zajistila rovnoměrné prohřívání místnosti.<sup>45</sup>

Další výhodou kamen byla hospodárnost. Odhaduje se, že z krbu bez užitku do komínů unikalo až 85% tepelné energie. Z kamen naproti tomu unikalo energie mnohem méně, ztráty činily asi 30 – 40%.<sup>46</sup> Úspornost kamen začala být důležitá v 16. století, kdy vzhledem k rozvoji zemědělství, začaly ustupovat plochy lesních porostů.<sup>47</sup>

Dále byla kamna oproti krbům, které brzy vychladly, stáložárná. Vydávala teplo nakumulované v její hmotě postupně a pomalu. Další výhodou kamen byla možnost obsluhy

<sup>44</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Kráska, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, 2008, s. 4. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>45</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*. Praha: Unicornis, 2003, s. 158 - 159. ISBN 80-86562-00-X

<sup>46</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 9. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>47</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*. Praha: Unicornis, 2003, s. 159. ISBN 80-86562-00-X

z vedlejší místností, čím se z vytápěného obývacího prostoru odstranila manipulace s palivem a popelem a došlo ke zvýšení úrovně bydlení. Hlavní inovace spočívala v uzavření ohně do tělesa kamen, čímž se eliminovala možnost požárů, metly středověkých sídel.<sup>48</sup>

Změna vytápění se u nás začala znatelně projevovat na přelomu 13. a 14. století. Krby nemohly v této konkurenci dlouho obstát a tak se v 15. století stalo vytápění kamny převládajícím a v 16. století již zcela dominujícím způsobem vytápění.<sup>49</sup>

## 4. 2. Vzhled kamen

Stavební podoba kamen závisela na historických obdobích. Gotická kamna napodobovala v malém měřítku věžovité gotické stavby jako městské brány a hradní věže a převažoval u nich vertikální rozměr nad horizontálním. Renesanční kamna toto neuplatňovala a těleso kamen působilo kompaktněji a mělo rovnoměrnější proporce. Přesto mají gotické a renesanční kamna společné znaky. Těleso kamen bývalo vystavěno tzv. „samonosným“ způsobem, což znamená, že bylo sestaveno z řádků a sloupců jednotlivých kachlů, pospojovaných hliněnými výmazky, popřípadě dalšími vazbami. Nepoužívaly se nějaké vnitřní substrukce z jiného materiálu, jež by zabraňovaly přechodu tepla z kamen do místnosti.<sup>50</sup>

Kamna se skládala ze tří navazujících stavebních částí (obr. 1). Jedním z nich byl podstavec, konstruovaný většinou z kamenů nebo cihel, jehož funkce byla především tektonická. V renesanci do něj byl zaklenut prostor pro ukládání dřeva.<sup>51</sup> Na jeho horní ploše bylo umístěováno vlastní ohniště. U některých gotických a renesančních kamen byl podstavec nahrazen různými keramickými podpěrami. Další částí je kamnový sokl, skládající se z kachlů s přímým stykem s ohněm. Vzhledem k umístění byl buď z jednoho nebo dvou boků spojen se sousedními zdmi topným kanálem, sloužícím k obsluze. Na soklu stojí kamnový nástavec, postavený tak, aby byl ze všech stran volný, jež je hlavní výhřevnou částí kamen. Kamna bývala zakončována korunní římsou a vytápěcí prostor býval často zakryt keramickými deskami.<sup>52</sup>

---

<sup>48</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 9. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>49</sup> Tamtéž, s. 9.

<sup>50</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*. Praha: Unicornis, 2003, s. 162 - 163. ISBN 80-86562-00-X

<sup>51</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 10. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>52</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*. Praha: Unicornis, 2003, s. 164 - 165. ISBN 80-86562-00-X.

Rekonstruovat kachlová kamna nám pomáhají vyobrazení v pozdně středověkých a novověkých rukopisech. Tato vyobrazení vypovídají především o celkovém vzhledu kamen, neboť kamna na nich byla vyobrazena jen jako pouhá součást interiéru a detaily jejich výzdoby byly ztraceny mnohonásobným zmenšením skutečnosti. Pro svou jednoduchost byla nejčastěji zobrazována kamna z nádobkových kachlů.<sup>53</sup>

### **4. 3. Typologie kachlů**

#### **4. 3. 1. Rozdělení kachlů podle umístění na kamnech**

Podle umístění na tělese kamen rozdělujeme dva typy kachlů – základní a římsové (obr. 1). Základní kachle jsou na rozdíl od římsových kachlů běžnější a představují nezbytný stavební prvek, bez kterého by kamna nemohla být vystavěna. Římsové kachle se z výtvarného hlediska rozdělují dle funkce, kterou zastupují, na pateční s funkcí podpěrnou, kordonové s funkcí rozdělovací a korunní s funkcí ukončovací. Základní a římsové kachle se mohou dále dělit na soklové, jež vytváří sokl kamen, a nástavcové, tvořící nástavec kamen. Oba druhy jsou většinou v nálezovém fondu neodlišitelné.<sup>54</sup>

Podle detailního umístění se pak kachle rozdělují na řádkové, vytvářející vnitřní plochu stěn kamen, a rohové, které plochu stěn vymezují. Nejběžněji se vyskytují základní kachle řádkové a naproti tomu velmi málo základní kachle rohové. Z římsových kachlů jsou nejčastěji korunní řádkové kachle.<sup>55</sup>

#### **4. 3. 2. Rozdělení kachlů dle úpravy ČVS**

Kachle se také rozdělují podle tvaru a velikosti čelní vyhřívací stěny. Z tohoto hlediska jsou nejčastěji vyskytující kachle, základní řádkové kachle, většinou zastoupeny kachli středního přibližně čtvercového formátu.<sup>56</sup>

Většina korunních řádkových kachlů tvarově vychází z čtverce či z tvaru podobnému čtverci. Vlastní plocha kachle, v níž je umístěn hlavní ikonografický motiv, bývá obdélníková a na přibližný čtverec ji většinou doplňuje cimbuří. Vyhřívací stěna korunních kachlů může

<sup>53</sup> LOSKOTOVÁ, Irena: Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. In *Středověké a novověké zdroje tradiční kultury*. Brno: Ústav evropské etnologie FF MU, 2006. s. 112. ISBN 80-239-7984-1.

<sup>54</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K morfologii českých středověkých kachlů. In *Památky archeologické* 60, 1969, s. 229.

<sup>55</sup> Tamtéž, s. 229.

<sup>56</sup> Tamtéž, s. 229 - 230.

být přímá nebo výžlabková. Korunní kachle jsou v naprosté většině ukončeny cimbuřím, jež má řadu variant. Zuby cimbuří jsou nahoře buď vodorovně seříznuté minimálně pouze s náznakem nějakého ukončení nebo jsou upraveny jako pultová stříška. Zuby jsou buď dva, tři nebo někdy i více.<sup>57</sup>

K ukončení kamen se kromě korunních kachlů používaly trojúhelníkovité nástavce, které nejsou kachli ve vlastním slova smyslu a jsou navíc ojedinělé.<sup>58</sup>

### 4. 3. 3. Rozdělení kachlů podle celkového tvaru

#### Nádobkové kachle

Nejjednodušší a nejméně výrobně náročný typ kachlů představují kachle nádobkové. Jedná se o jednoduché duté útvary s plným dnem a tělem, které směřuje k otevřenému ústí. Kachle jsou do vnitřku kamen zasazeny plnými dny a spodními částmi těl a tím jsou přímo ohřívány a teplo předávají do místnosti otevřeným zevním ústím.<sup>59</sup> Nejstarším typem jsou nádobkové kachle s kruhovým dnem a ústím, označované za kachle hrncové, jež je možné datovat až do 12. století. Z tohoto počátečního typu se vyvinul nádobkový kachel s pravoúhlým čtvercovým ústím, nazývaný též tyglíkový. Na přelomu 15. a 16. století se začaly objevovat výrazně ploché nádobkové kachle s miniaturním kruhovým dnem, označované jako miskovité. Poslední variantou je typ nikový (výklenkový, necičkový), který byl z pohledové strany ve vertikální ose pravidelně zahloubený. Tělo kachle tvoří půlválec uzavřený nahoře a dole rovnou plochou.<sup>60</sup>

#### Kachle s prořezávanou čelní stěnou

Druhým typem jsou kachle s prořezávanou čelní stěnou, vzniklé z nádobkových kachlů. Jejich otevřené zevní ústí je částečně tvořeno prořezávanými architektonickými motivy připomínající gotická katedrální okna či jiné ozdobné kružby. Tepelná funkce je podobná předchozímu typu, ale přenos tepla může prořezávaná stěna částečně snižovat.<sup>61</sup>

---

<sup>57</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K morfologii českých středověkých kachlů. In *Památky archeologické* 60, 1969, s. 232 - 233.

<sup>58</sup> Tamtéž, s. 233.

<sup>59</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Svorník* 1. Praha: Unicornis, 2003, s. 163. ISBN 80-86562-00-X.

<sup>60</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2008, s. 5. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>61</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Svorník* 1. Praha: Unicornis, 2003, s. 163. ISBN 80-86562-00-X.



Tyto kachle patří k vrcholům gotického kamnářského umění. Jsou známé především z hradního prostředí. Jsou pokládány za přechod mezi nádobkovými a reliéfními kachli.<sup>62</sup>

### **Komorové kachle**

Dalším typem vzniknuvším z nádobkových kachlů jsou komorové kachle. Ty vznikly přehrazením volného ústí nádobkových kachlů plnou keramickou stěnou, jež nese různé plastické reliéfní motivy.<sup>63</sup> Vyhřívací komora se tak sestává z pláště vyhřívací komory, uzavřeným vpředu reliéfní ČVS a vzadu otevřeným vyhřívacím otvorem. ČVS je rámovaná různě profilovanou okrajovou lištou. Samotná komora může mít několik variant, z nichž nejčastější je komora kuželovitá. Vyhřívací otvory nejsou přesně geometricky tvarovány, ale nejčastěji jsou otvory přibližně kruhové nebo oválné. Okraje vyhřívacích otvorů jsou různorodé. Protože byl vyhřívací otvor obrácen do tělesa kamen, na jeho zpracování příliš nezáleželo a tak bylo někdy provedení okrajů ledabylé.<sup>64</sup>

Tento typ je nejběžnějším typem kachlů pro většinu vrcholného středověku v Čechách. Kachle představuje konstrukčně velmi výhodný samonosný stavební prvek, který umožňuje přímou výstavbu kamen s minimálním použitím hlíny na výplň stěn.<sup>65</sup> Přenos tepla zprostředkovává čelní reliéfní plocha, která tepelný efekt trochu zeslabuje. Výhodou kachlů je stáložárnost, v jejich komoře se teplo akumuluje a pak vydrží i po jistou dobu, kdy se v kamnech přestane topit.<sup>66</sup>

### **Bañkovitě kachle**

Čtvrtým typem jsou kachle baňkovité nebo cibulovité, jakési baňky s otevřeným dnem, které jsou částečně vsazovány do kamnové stěny a nejčastěji do horního zaklenutí, kdy část jejich těla vyčnívá z kamen do prostoru. Teplý vzduch se dostane do baňky a pak povrchem sálá do místnosti.<sup>67</sup>

---

<sup>62</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 22. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>63</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*. Praha: Unicornis, 2003, s. 163 - 164. ISBN 80-86562-00-X.

<sup>64</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K morfologii českých středověkých kachlů. In *Památky archeologické* 60, 1969, s. 238 - 242.

<sup>65</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K počátkům výroby komorových kachlů v Čechách. In *Archaeologica historica* 10, 1983, s. 145.

<sup>66</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*. Praha: Unicornis, 2003, s. 164. ISBN 80-86562-00-X.

<sup>67</sup> Tamtéž, s. 164.

#### 4. 4. Chronologie vývoje kachlů

Při vypracování relativní chronologie se dá předpokládat, že otopné zařízení prošlo postupným zdokonalováním, které se jistě týkalo i kachle. Kachle lze tak, podle míry umožňující výstavbu dokonalejších kamen, dělit na starší a méně funkčně výhodné kachle a na dokonalejší a mladší.<sup>68</sup>

První kachle jsou v českém prostředí bezpečně doloženy na počátku 14. století. Velmi pravděpodobně v Čechách existovaly už ve 13. století, ale nejsou k tomu přímé důkazy.<sup>69</sup> Počátky výroby základních dvou variant komorového kachle, tedy kachle s malým a velkým formátem ČVS, lze klást alespoň do konce 30. let 14. století.<sup>70</sup> Z hlediska kvantitativního i kvalitativního dosáhla výroba gotických kachlů vrcholu v období druhé poloviny 15. století až do počátku 16. století.<sup>71</sup>

#### 4. 5. Výroba kachlů

##### 4. 5. 1. Výrobci kachlů

Kamnáři byli dle písemných pramenů samostatnými řemeslníky zcela výjimečně. Stavbu a opravu kamen obstarávali většinou hrnčíři, kteří rovněž kachle vyráběli. Možnost výhradní specializace na kamnářské výrobky je málo pravděpodobná a to hlavně vzhledem k ekonomickým důvodům. Běžné hrnčířské výrobky jsou sice levnější než zdobené kachle, ale na druhou stranu je toto běžné nádobí a na rozdíl od kachlů nezbytný výrobek s krátkou životností, takže musí být častěji obnovováno a jeho odbyt není tolik omezen sociálním postavením konzumenta. Kamna jsou dražší a stálější výrobek a i v případě nezdobených kachlů byla cena celkového výrobku omezující pro větší okruh konzumentů. Pro hrnčíře byly tak kamnářské práce jen občasným větším zdrojem příjmu. Celkově patřili hrnčíři k cechům chudším.<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K morfologii českých středověkých kachlů. In *Památky archeologické* 60, 1969, s. 244 - 247.

<sup>69</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. Technologie výroby českých kachlů od počátků 14. století do počátku 16. století. In *Památky archeologické* 59, 1968, s. 544.

<sup>70</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K počátkům výroby komorových kachlů v Čechách. In *Archaeologica historica* 10, 1983, s. 150.

<sup>71</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. České pozdně gotické kachle. *Umění a řemesla* 3, 1965, s. 84.

<sup>72</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. Technologie výroby českých kachlů od počátků 14. století do počátku 16. století. In *Památky archeologické* 59, 1968, s. 544 - 545.

Výrobci zřejmě nepřeváželi hotové kachle na dlouhé vzdálenosti, jelikož by to při stavu středověkých cest a způsobu dopravy představovalo zbytečné a nákladné riziko. Cestovali proto s odolnějšími dřevěnými matricemi, z nichž se pak na konečném stanovišti mohly snadno otiskem vyrobit keramické formy.<sup>73</sup>

#### 4. 5. 2. Příprava výroby kachlů

Výroba kachlů začala vyhledáváním a nakopáváním dobré hlíny a to zpravidla v blízkosti výrobního střediska. Před dalším zpracováním se hlína nechala odležet. Tím organické nečistoty jako například kořínky vyhnily a tak byly jednoduše odstraněny. Větší organické znečištění a kaménky se odstraňovali rozplavováním a strouháním. Strouhání probíhalo tak, že byla hlína napěchována do balíku a poté se ze strany například drátkem odřízl tenký plátek, na jehož řezu se objevily znečištěniny, které se následně odstranily a pokračovalo se stejně s dalšími plátky až do nastrouhání balíku. Strouhání se dle znečištění balíku mohlo i několikrát opakovat. Vyčištěná hlína v přírodním stavu však nebyla dostačující a tak se z ní teprve připravila hrnčířská masa. To hrnčíř provedl tak že do hlíny přidal „poprach“, ostřívo, které zabránilo smršťování kachle při následném sušení a vypalování. Homogenizace hrnčířské hmoty se prováděla na podlaze v menších množstvích. Hlína se pak nechávala znovu odležet a popřípadě se pro potřebnou strukturu několikrát vypracovávala.<sup>74</sup>

#### 4. 5. 3. Samotná výroba kachlů

O výrobě kachlů můžeme mluvit jen u nádobkových kachlů, které jsou jen na pár výjimek vytáčené na kruhu. Proces vzniku komorového kachle a ČVS byl složitější a skládal se i z tvůrčí práce.<sup>75</sup> K vytváření reliéfů se používal kadlub, jehož nálezy jsou v českém prostředí vzácné.<sup>76</sup>

---

<sup>73</sup> LOSKOTOVÁ, Irena: Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. In *Středověké a novověké zdroje tradiční kultury*. Brno: Ústav evropské etnologie FF MU, 2006. s. 113 - 114. ISBN 80-239-7984-1.

<sup>74</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. Technologie výroby českých kachlů od počátků 14. století do počátku 16. století. In *Památky archeologické* 59, 1968, s. 556 - 558.

<sup>75</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krása, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2008, s. 6. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>76</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. Technologie výroby českých kachlů od počátků 14. století do počátku 16. století. In *Památky archeologické* 59, 1968, s. 558.

#### 4. 5. 3. 1. Vznik ČVS

Čelní vyhřívací stěna mohla technologicky vzniknout dvěma způsoby. Reliéf s jednodušší, výtvarně méně náročnou ikonografií mohl být vytvořen hrnčářem nebo místním lidovým tvůrcem nejčastěji formou prvotního pozitiva. Nejpravděpodobněji byl reliéf modelován do hlíny a pak vypálen. Oproti tomu prvotní reliéf se složitější a výtvarně náročnější ikonografií byl zřejmě vyřezán do dřeva specialistou - řezbářem. Výsledný profesionálně vyrobený produkt dodal řezbář, pravděpodobně za úplatu, hrnčiči k dalšímu zpracování. V obou způsobech výroby vznikla z prvotního reliéfu otiskem primární negativní forma, z níž se vyrábělo větší množství totožných reliéfních ploch. Tyto reliéfní plochy se spojily na hrnčářském kruhu s vyrobenou komorou a vznikly komorové kachle.<sup>77</sup>

Třetí způsob vzniku ČVS spočíval v okopírování reliéfu hotového, vypáleného kachle jiného kamnáře. Hotový kachel se otiskl do hlíny, čímž se vyrobil tzv. „sekundární kadlub“ a po jeho vypálení následně sloužil pro výrobu „sekundárních ČVS“. K tomuto procesu mohla vést například neschopnost vyrobit si podobný přípravek nebo nemožnost splnit finanční požadavky zmiňovaného specialisty.<sup>78</sup> Během technologického výrobního procesu, skládajícího se ze sušení a vypalování kachle, dochází u kachlů ke ztrátě vody a tím ke smrštění keramické hmoty. Výsledný výrobek měl tak menší rozměry než originální ČVS a souběžně s tím se zmenšila i komora. Někteří autoři uvádí, že při tomto sekundárním otiskování ČVS z hotového kachle je okopírovaný reliéf méně dokonalý a v jeho otisku jsou patrné některé chyby.<sup>79</sup>

#### 4. 5. 3. 2. Závěrečné výrobní práce a povrchová úprava

Po připojení ČVS, jež byla stále ještě v kadlubu, ke komoře se nechal kachel zatuhnout, pak se vyndal z kadlubu, začistil se a popřípadě se do komory propíchl záchytný otvor. Sušení bylo pozvolné a stejnoměrné, aby nevznikly trhliny. Po sušení se dal kachel vypálit do pece při teplotě 800 – 1000 °C. Pálení bylo riskantní etapou práce.

<sup>77</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Příspěvek k technologii výroby pozdně středověkých reliéfních kachlů. In *Archaeologia historica* 11, 1986, s. 489.

<sup>78</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Příspěvek k technologii výroby pozdně středověkých reliéfních kachlů. In *Archaeologia historica* 11, 1986, s. 489.

<sup>79</sup> Tamtéž, s. 502.

Po několika hodinách pálení a po dosažení tepelného maxima, následovalo prudké ochladnutí, trvající až dva dny.<sup>80</sup>

Povrchová úprava kachlů se sestávala z glazování, které u nás zpočátku bylo velmi vzácné, a z engobování, tedy přetírání kachle vrstvičkou hlíny jiné barvy nebo ze sypání slídy před výpalem. Po vypálení docházelo k úpravám kachlů nátěry červeného minia nebo bílením. Glazované středověké kachle se nacházejí málo, přitom užitkové nádoby se glazovaly běžně. Důvod proč převládají české gotické rezní kachle se nepodařilo vysvětlit.<sup>81</sup>

---

<sup>80</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 15. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>81</sup> Tamtéž, s. 15.

## 5. Sbíрка kachlů z Lichnice

### Sbířka kachlů Měřtského muzea Čáslav

Měřtské muzeum Čáslav vlastní jednu z největřích sbírek kamnových kachlů z 15. a 16. století. Sbířka čítá mnoho set celých i zlomkovitě zachovalých kachlů z pozdního středověku a ranného novověku. Základ sbířky tvoří nálezy amatérského archeologa Klimenta Čermáka, které později významně doplnil ing. Jan Frič nálezy z hradu Lichnice a poté byla sbířka doplňována už jen náhodnými nálezy.<sup>82</sup>

### Kachle z hradu Lichnice

Do čáslavského muzea se kachle z Lichnice dostaly ve 30. letech minulého století, když na hradě prováděl Klub českých turistů pod vedením inženýra Jana Friče rozsáhlejší stavební úpravy.<sup>83</sup> Přemístěním z Lichnice do Čáslavi se nálezy bohužel dostaly do jiného okresu a kraje, který s vlastní lokalitou má velmi málo společného.<sup>84</sup>

Kachle z hradu Lichnice posloužily pro identifikaci ikonografických námětů ze zlomků kachlů, které se dochovaly na Chrudimsku.<sup>85</sup>

Do souboru z Lichnice kachlů patří i několik zlomků, přesahujících svým významem hranice českého kulturního prostředí. Zlomky mají své analogie v uherském Budíně. Z celého soboru kachlů z Lichnice jsou tyto zlomky vzhledem k technické a výtvarné stránce nejkvalitnější a představují nejmladší gotický stupeň. Výrobní centrum bylo nejspíše položeno na území Uher. Na Lichnici se mohly kachle dostat tak, že byly zhotoveny z přivezeného kadlubu nebo byly přivezeny již hotové, což je vyvráceno velkou křehkostí zboží.<sup>86</sup>

Správně určený původ kachlů prokazuje stará Fričova fotografie (obr. 46), na níž je zachycen větší počet kachlů v muzejní expoziční skříní, která nese označení „Vykopávky na Lichnici“, kde lze i jednotlivé kachle spolehlivě rozeznat.<sup>87</sup>

Na základě nálezů reliéfních kachlů na Lichnici byla v Měřtském muzeu v Čáslavi postavena replika pozdně gotických kamen z přelomu 15. a 16. století (obr. 47).<sup>88</sup>

<sup>82</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk – CHARVÁT, Petr – ŠUMBEROVÁ, Radka – TOMÁŠEK, Martin. *Čáslav – místo pro život. Svědectví archeologie*. Praha: Set out, 1999, s. 53. ISBN 80-86277-04-6.

<sup>83</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčič Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1.

<sup>84</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 113.

<sup>85</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim, 2003, s. 8. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>86</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 592 – 596.

<sup>87</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčičský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 531.

## 6. Ikonografie kachlů

Náměty na kachlích odrážejí myšlení dané doby včetně filozofických, náboženských a morálních názorů pořizovatele kamen. V gotice jsou to především náboženské náměty, které vycházejí ze Starého a Nového zákona jako například scény ze života Adama a Evy, zobrazení Ježíše a různých světců, starozákonních proroků či fantastických lidských a zvířecích postav. Obzvláště početné jsou kachle s heraldickými motivy. Dále sem patří řada kachlů s podpisem či zkrácenou signaturou hrnčíře Medka či některých jiných výrobců kachlů. Renesanční období přináší motivy lidských vlastností, smyslů i zobrazení reálných vládců.<sup>89</sup> Renesance totiž přinesla změnu myšlení, uvolnění vžitých představ předchozího období na výtvarné vyjádření, rozšíření námětového rejstříku a odlišného pojetí ztvárnění lidských postav.<sup>90</sup> Při výběru námětů měla po celý středověk a raný novověk největší vliv katolická církev.<sup>91</sup>

Jednotlivé motivy středověkých kachlů musíme chápat jako části nějakého příběhu, jehož ideové poselství se naplňuje spojením jednotlivých částí do logického celku. Opakováním motivů na kamnech bylo dosaženo vyšší důležitosti a věrohodnosti příběhu. Pro středověkého člověka bylo totiž opakování známých příběhů důkazem pravdivosti. Při výkladu jednotlivých motivů je třeba brát v potaz fakt, že význam scény se může výrazně prohloubit zasazením motivu do celkového obrazu kamen.<sup>92</sup>

Výjevy na kachlích často reagovaly na dobové dění. Kamna tak mohla sloužit k propagaci, která je srovnatelná s dnešními plakátovacími plochami.<sup>93</sup>

České země můžeme z hlediska rozšíření a různorodosti motivů, označit za kachlovou velmoc.<sup>94</sup>

---

<sup>88</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Poznámky k metodice stavebních konstrukcí replik gotických a renesančních kachlových kamen pro účely historických expozic v České republice. *Památky středních Čech* 15, 2001, č. 2, s. 19 – 27.

<sup>89</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk – CHARVÁT, Petr – ŠUMBEROVÁ, Radka – TOMÁŠEK, Martin. *Čáslav – místo pro život. Svědectví archeologie*. Praha: Set out, 1999, s. 53. ISBN 80-86277-04-6.

<sup>90</sup> RICHTEROVÁ, Julie. *Středověké kachle*. Praha, 1982. s.19.

<sup>91</sup> LOSKOTOVÁ, Irena: Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. In *Středověké a novověké zdroje tradiční kultury*. Brno: Ústav evropské etnologie FF MU, 2006. s. 109. ISBN 80-239-7984-1.

<sup>92</sup> Tamtéž. s. 112 - 118.

<sup>93</sup> DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000, s. 28. ISBN 80-7277-003-9.

<sup>94</sup> Tamtéž, s. 109.

## 6. 1. Náboženské motivy

Náboženské přesvědčení nacházelo svůj odraz ve všech oblastech umění. Významnou roli sehrála i gotická kamna, na jejichž reliéfních plochách se začalo postupně objevovat velké množství náboženských námětů v různých variantách. Kachle v době, kdy většina obyvatel naší země neuměla číst, sloužily jako jakási každodenně všem přístupná „obrazová učebnice náboženství“. Tento typ kachlů se masově rozšířil po celém území Čech a na všechny typy lokalit. V období českého středověku náměty vycházely především z křesťanského učení a byly ovlivněné husitským hnutím a myšlenkami.<sup>95</sup>

Všechny české gotické kachle s náboženskými motivy se vyznačují podobnými rysy. Je zřetelně zvýrazněn vertikální rozměr zobrazených osob, zvířat a předmětů nad horizontálním rozměrem. Postavy jsou ve strnulých postojích, zobrazované z profilu a hlavou en face. Oči jsou na kachlích podány jakoby vypoulené a vlasy bývají rovnoběžně ryté nebo stylizované do jakýchsi kudrlinek. Postavy jsou často v porovnání se zvířaty či nějakou architekturou apod. výrazně větší, pravděpodobně pro zdůraznění významu. Určení totožnosti osob mnohdy napomáhají zobrazené atributy nebo někdy přítomná „mluvící páska“.<sup>96</sup>

Kachle s touto tematikou zcela převažují množstvím svých výrobků v domácí kamnářské produkci gotického období. Až od poloviny 15. století se začínají objevovat kachle i s motivy profánního charakteru.<sup>97</sup>

Téma je rozděleno na čtyři typy motivů – starozákonní motivy, novozákonní motivy, svatí a ostatní motivy s náboženskou tematikou. První tři typy motivů jsou už víceméně ustálené, čtvrtý typ někdy reaguje na dobové aktuální dění v církvi.<sup>98</sup>

### 6. 1. 2. Starozákonní motivy

#### Proroci

Starozákonní proroci představují rozsáhlou skupinu pozdně gotických kachlů, na nichž jsou zobrazeny různé polopostavy většinou starších mužů. Na tomto typu kachlů je vždy umístěna i mluvící páska, na které uvedený text je výjimečně čitelný. Existuje

<sup>95</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologica historica* 21, 1996, s. 465. ISSN 0231-5825.

<sup>96</sup> Tamtéž, s. 466.

<sup>97</sup> Tamtéž, s. 478.

<sup>98</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 27. ISBN 80-7277-238-4.



mnoho ikonografických typů této kachle, které se dále rozdělují na několik variant.<sup>99</sup> Kachle s tímto motivem jsou všeobecně datovány do období počátku renesance.<sup>100</sup>

Na několika zlomcích kachlů je část nápisové pásky s písmeny nebo jen část lidské postavy, která zřejmě představuje motiv proroků. Jelikož zlomkovitost kachlů zabránila určení motivu, musíme pro jejich označení použít inventární číslo. Jedná se tedy o kachle s inv. č. K 603 (obr. 39), K 607 (obr. 43), K 608 (obr. 44) a K 609 (obr. 45).

### 6. 1. 2. Novozákonní motivy

Novozákonní motivy, vycházející ze života Ježíše Krista, jsou nejrozsáhlejší skupinou náboženského okruhu.<sup>101</sup>

#### **Kristus u očistce (obr. 21)**

Na tomto kachli je zachycen námět sestoupení do pekel, jenž představuje jednu ze scén cyklu umučení Krista. Důvodem Kristova posmrtného sestoupení do pekel bylo vykoupení a vysvobození duší spravedlivých Starého zákona, kterým bylo dosud vykázáno místo v podsvětí.<sup>102</sup> Jednalo se o osoby žijící v dobách, kterým se nedostávalo dobrodiní křesťanských svátostí. Podsvětí jim bylo vykázáno do doby, než by je přišel vykoupit Kristus. Toto křesťanské dogma, sestoupení Krista do pekel, nemá jasný biblický podklad a stalo se článkem víry až ve 4. století.<sup>103</sup>

Ústředním motivem reliéfu je postava Krista, který drží v levé ruce korouhev vzkříšení a vysvobozuje vyvolené. Vlevo stojí již vysvobozený Adam a Eva. Ti bývají v tomto námětu sestoupení do pekel mezi nejčastěji zpodobňované. Vpravo nahoře se marně pokouší bránit přemožený ďábel. Vlevo jsou obrysy prolomené brány do pekla a vzadu pekelné plameny. Předloha tohoto ztvárnění je uložena v Zemském muzeu v Horních Rakousích na zámku v Linci.<sup>104</sup>

---

<sup>99</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologica historica* 21, 1996, s. 476. ISSN 0231-5825.

<sup>100</sup> HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 43.

<sup>101</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologica historica* 21, 1996, s. 476. ISSN 0231-5825.

<sup>102</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 43. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>103</sup> HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008, s. 404 - 405. ISBN: 978-80-7185-902-4.

<sup>104</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 43. ISBN 80-7277-238-4.

## Kristus (obr. 10)

Kachel nese tři samostatné motivy spojené ideou obětování. Kromě ukřižování Krista umístěného uprostřed scény, je to vlevo oběť Abrahamova a vpravo vyvýšení měděného hada.<sup>105</sup>

Ukřižování Ježíše je ústředním námětem křesťanství, představující symbolické sebeobětování za prvotní hřích.<sup>106</sup> Motiv nese řadu symbolů, například kříž je synonymem křesťanství a je na něm umístěna tabulka s nápisem INRI, kterou nechal zhotovit Pilát. Nápis INRI je zkratkou latinských slov Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum a znamená Ježíš Nazaretský, král Židů.<sup>107</sup> Ježíš má hlavu skloněnou k pravému rameni a má na sobě tenký pruh látky, přetáhnutý přes pas a rozkrok.<sup>108</sup>

Vlevo je vedlejší motiv oběť Abrahamova. Abraham byl prvním biblickým patriarchou a ve velmi vysokém věku ho Bůh obdaroval synem. Bůh chtěl poté vyzkoušet Abrahamovu víru a tak mu přikázal obětovat mu syna Izáka.<sup>109</sup> „*A když přišli k místu, o němž mu byl mluvil Bůh, udělal tu Abraham oltář, .... I vztáhl Abraham ruku svou, a vzal meč, aby zabil syna svého. Tedy zavolal na něho anděl Hospodinův s nebe a řekl: Abrahame, Abrahame! Kterýžto odpověděl: Aj, já. I řekl jemu: Nevztahuj ruky své na dítě, aniž mu co čin: neboť jsem již poznal, že se Boha bojíš, když jsi neodpustil synu svému, jedinému svému pro mne.*“ (Gn 22, 9 – 12)<sup>110</sup> Anděl představoval božího posla a zprostředkovatele božské vůle a jeho uskutečnění.<sup>111</sup>

Námět Abrahamovi zamýšlené oběti zaujímá ústřední místo ve středověkém srovnávání starozákonních a novozákonních témat. Šlo o jakýsi předobraz ukřižování, tedy obětování Krista Bohem otcem.<sup>112</sup> Ústřední postavou motivu je stojící Abraham, který je podán zepředu a je oblečen ve zvláštním plášti a má na hlavě jednoduchou čepici. V pravé ruce drží nad hlavou meč, a levou ruku má položenou na hlavě klečícího Izáka, jenž má ruce semknuté k modlitbě. Anděl zadržuje hrot Abrahamova meče.

<sup>105</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 43. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>106</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 113. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>107</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 42. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>108</sup> HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008, s. 458. ISBN: 978-80-7185-902-4.

<sup>109</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 32. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>110</sup> *Bibli svatá aneb Všecka svatá písmena Starého i Nového zákona* (podle posledního vydání kralického z roku 1613). Praha, 1949.

<sup>111</sup> HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008, s. 47. ISBN: 978-80-7185-902-4.

<sup>112</sup> Tamtéž, s. 34.

Tato podoba odpovídá dalším podobným uměleckým zpracováním, chybí zde ovšem obvyklý oltář, kde mělo dojít k oběti. Obdobná scéna je známá z renesančních kachlů, jejichž výtvarné zpracování odpovídá období druhé poloviny 16. století.<sup>113</sup>

Vpravo je umístěný další vedlejší motiv povýšení bronzového hada, který se váže k jedné starozákonní události. Když vedl Mojžíš židovský lid z egyptského otroctví, začal být lid po dlouhém cestě pouští nespokojený.<sup>114</sup> „*A mluvil lid proti Bohu a proti Mojžíšovi: Proč jste vyvedli nás z Egypta, abychom zemřeli na poušti? Nebo ani vody není, a duše naše chléb tento ničemný sobě již zošklivila. Protož dopustil Hospodin na lid hady ohnivé, kteříž jej štípali, tak že množství lidu zemřelo z Izraele. Tedy přišel lid k Mojžíšovi a řekli: Zhřešili jsme, nebo jsme mluvili proti Hospodinu a proti tobě; modl se Hospodinu, ať odejme od nás ty hady. I modlil se Mojžíš za lid. I řekl Hospodin Mojžíšovi: Udělej sobě hada podobného těm ohnivým, a vyzdvihni jej na sochu; a každý uštknutý, když pohledí na něj, živ bude.“ (Nu 21, 5 -8)<sup>115</sup> Mojžíš hada připevnil na žerd' ve tvaru T a záhy se ukázalo, že had má zázračný záchraňující účinek.<sup>116</sup> Také na tomto kachli je na tyči ve tvaru T obtočený had. Kolem tyče jsou uštknutí lidé. Námět bronzového hada býval ve středověku srovnáván s ukřižovaným Ježíšem.<sup>117</sup>*

### 6. 1. 3. Svatí

#### Sv. Jiří na koni (obr. 5)

Sv. Jiří žil údajně ve 3. století v oblasti dnešního Turecka. Z důvodu šíření křesťanství byl st'at a tak se stal mučedníkem. Váže se k němu řada legend, z nichž nejznámější je Zlatá legenda. Ta vypraví, že Jiří byl nejdříve vojákem a poté tribunem v římském vojsku. Kraj v Libyi trápil drak, který vyžadoval nejprve dvě ovce denně, a posléze lidské oběti určené losem. Jednou tento los určil princeznu. Když byla princezna předložena drakovi, objevil se Jiří a zaútočil na draka kopím, svázal ho princezniným pásem a přivedl ho

<sup>113</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 53 - 54. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>114</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 32. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>115</sup> *Bibli svatá aneb Všecka svatá písma Starého i Nového zákona* (podle posledního vydání kralického z roku 1613). Praha, 1949.

<sup>116</sup> HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008, s. 284. ISBN: 978-80-7185-902-4.

<sup>117</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 56. ISBN 80-7113-226-8.

do města. Jiří slíbil králi draka zabít, pokud se od něj nechají všichni pokřtít. Když tak učinili, Jiří draka zabil mečem.<sup>118</sup>

Sv. Jiří se řadí mezi nejčastěji zobrazované světce na českých kachlích. Jsou zjištěny dvě základní ikonografické varianty motivu sv. Jiří – pěší a jezdecká. Na kachli je zobrazena nejběžnější varianta motivu sv. Jiří, kde světec, zobrazený jako křesťanský rytíř, bojuje ze sedla koně s drakem. Drak, symbol zla a pohanství, leží převalený na zádech pod kopyty koní a je probodnut kopím. Otevřená dračí tlama ztvárňuje motiv pekelné brány pohlcující hříšníky.<sup>119</sup> Vlevo od scény Jiřího, držícího v obou rukách kopí zabodnuté do dvounohého draka, je zobrazena modlící se princezna, symbolizující dobro a církev.<sup>120</sup> Kachel vyniká koněm grošákem.<sup>121</sup>

### **Sv. Scholastica** (viz obr. 31)

Scholastika, žijící kolem roku 480 až 543, byla řeholnice a sestra sv. Benedikta. O jejím životě je velmi málo informací a jsou převzaty z Dialogů sv. Řehoře Velikého. Scholastika byla už v ranném věku zaslíbena Bohu, ale zřejmě dál žila v domě rodičů. Později žila poblíž Monte Cassina. Sourozenci se jednou za rok setkávali v domě blízko kláštera. Při posledním setkání prý Scholastika přemlouvala bratra, aby zůstal přes noc. Když Benedikt odmítal, začala se modlit a v tom najednou vypukla prudká bouřka. Benedikt už nemohl odejít. Tři dny poté zemřela a Benedikt byl později pohřben do hrobu se svou sestrou.<sup>122</sup>

Přestože Scholastika nesložila žádné sliby, bývá považována za první benediktinskou řeholnici. Když umírala měl Benedikt vidění jak její duše opouští tělo v podobě holubice. Na tomto výjevu ji na ruce sedí holubice.<sup>123</sup>

---

<sup>118</sup> PAVLÍK, Čeněk - VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 50. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>119</sup> BRÝCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. Praha: Národní muzeum, 2004, s. 15. ISBN 80-7036-175-1.

<sup>120</sup> MENOŠKOVÁ, Dana - MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2008, s. 13. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>121</sup> PAVLÍK, Čeněk - VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 50. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>122</sup> ATTWATER, Donald. *Slovník svatých*. Vimperk: Papyrus, 1993, s. 350 – 351. ISBN 80-85776-06-5.

<sup>123</sup> HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008, s. 406. ISBN: 978-80-7185-902-4.

## 6. 1. 4. Ostatní motivy s náboženskou tematikou

### Anděl s kalichem (obr. 18)

Celou plochu kachle zabírá stojící postava anděla v bohatě zřasené přepásané sukni, s křížkem na hlavě a široce roztaženými křídly neobvyklých rozměrů. V ohnutých rukou drží menší jednoduchý kalich.<sup>124</sup> Kalich je jedním z hlavních symbolů křesťanství, ale i husitské revoluce a reformačních církví. Nálezy reliéfů s kalichem v Táboře či Hradci Králově svědčí pro vznik pod vlivem husitství.<sup>125</sup> Analogie tohoto kachle je uložena ve fragmentech ve sbírkách Regionálního muzea Chrudim.<sup>126</sup>

### Anděl s křídly (obr. 29)

Tento kachel má totožný motiv jako předchozí kachel, označený jako Anděl s kalichem (obr. 18).

## 6. 2. Mytologické, alegorické a fantastické motivy

Tajemno a symboly byly ve středověku běžnou součástí života člověka a promítaly se do všech oblastí lidského konání. Provázely člověka od narození až po jeho smrt. Právě tajemno a symbolika daly vzniknout postavám a jevům, stvořených lidskou fantazií, které se na kachlích vyskytují společně s reálnými lidmi a zvířaty. Renesance se svým zájmem o antiku byla zastoupena alegorickými motivy.<sup>127</sup>

### 6. 2. 1. Fantastiční tvorové

#### Meluzina II. typu (obr. 16)

Mořská panna zvaná Meluzína patří k nejfrekventovanějším námětům na českých středověkých kachlích. Jde o bájného tvora s horní ženskou polovinou těla a dolní rybí polovinou těla. Tento námět má tři varianty odlišující se ztvárněním spodní části těla. První varianta zachycuje ženské tělo volně v pase přecházející ve dva rybí ocasy.

<sup>124</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 213. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>125</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 57. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>126</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimská*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003, s. 47 - 48. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>127</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2008, s. 37. ISBN 978-80-86185-70-5.

Druhá varianta má ženské tělo oddělené od rybích těl. U třetí varianty je patrná gradace dramatickosti scény, kdy se ryby již nedotýkají torza královnina těla, ale postavu již pohlcují.<sup>128</sup>

Meluzína má vždy na kachli centrální pozici a ocas či rybí těla jsou ohnuty obloukovitě nahoru a Meluzína si je přidržuje vodorovně rozpaženými rukama. V zásadě jednotná koncepce vede k domněnce, že motiv hrnčíři vyráběli dle jednotné výtvarné předlohy, která po jisté úpravě jednotlivými výrobci získala na originalitě. Postava Meluzíny má obvykle charakteristické znaky pro ženské pohlaví jako stylizované poprsí, úprava vlasů či charakter oblečení. Postava je skoro vždy doplněna korunou. Tělo je pokryto šupinami a rybími ploutvemi.<sup>129</sup>

Meluzína na tomto kachli nese na hlavě královskou korunu. Její spodní část těla je tvořena celými rybami s velkými hlavami a ozubenou tlamou, které Meluzínu zespona jakoby nadlehčují či požívají. Ryby vybíhají do strany a vzhůru a jsou pokryté šupinami a mají ploutve. Víla přidržuje ocasy ryb rozpaženými rukama.<sup>130</sup> Víla je oblečená v krátké v pase zúžené sukénce. Vlasy jsou podélně řezané jakoby rozčuchané.<sup>131</sup>

Středověká pověst o Meluzíně vypráví o jedné z dcer víly Persiny, jež byla potrestána za přečin proti otci králi z Albany. Vždy v sobotu se přeměňovala v mořskou pannu s rybím tělem. Meluzína si vzala za muže Raymonda de Poitiers, který se díky ní stal mocným a bohatým, ale nesměl ji nikdy v sobotu spatřit. Meluzína pak pro manžela a své děti vystavěla zámek Lusignan a tím se stala zakladatelkou tohoto rodu. Manžel jednoho dne podlehl zvědavosti a uviděl ji v očištné lázni. Meluzína zmizela v moři a zjevovala se pak na zámku jako poselkyně neštěstí, když lkavým voláním upozorňovala na smrt členů rodu Lusignan. Do Čech se motiv Meluzíny dostal jako odezva na písemné zpracování pověsti o Meluzíně, které se sem zřejmě dostaly přes potulné minnesengry a trubadúry.<sup>132</sup> Oblibu motivu v Čechách podpořil příběh, podle něhož se jeden ze synů Meluzíny oženil s dcerou českého krále a stal se českým králem. Další ze synů měl zase osvobodit dědičku lucemburského knížete a je tak považován za zakladatele lucemburské dynastie, která odvozuje svůj původ od víly Meluzíny.<sup>133</sup>

<sup>128</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 79 -80. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>129</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Motiv mořské víly - Meluzíny – v ikonografii českých reliéfních kachlů. *Archaeologica historica* 14, 1989, s. 413.

<sup>130</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 197. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>131</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Motiv mořské víly - Meluzíny – v ikonografii českých reliéfních kachlů. *Archaeologica historica* 14, 1989, s. 414.

<sup>132</sup> Tamtéž, s. 410 – 411.

<sup>133</sup> Tamtéž, s. 411 - 412.

V některých výkladech je motiv chápán jako symbol boje dobra a zla, a proto je někdy přiřazován k náboženským motivům.<sup>134</sup> Zlo zastupuje přestupek proti otci na počátku příběhu a na konci příběhu zase zvěstování smrti. Meluzína je naopak kladně spatřována jako zakladatelka a rozmnožitelka rodu Lusignan, ale i jako rozmnožitelka pozemského bohatství a společenského významu rodu. Má i charakter matky trpitelky, což je dáno porušením slibu ze strany manžela a jejím odsouzením k zatracení a tajné péči o vlastní děti. Tento protipól dobra a zla je na kachlích symbolicky znázorněn dvěma součástmi spodní části těla.<sup>135</sup>

Kachle s motivem Meluzíny byly nalezeny nejen v Čechách, ale i na Moravě, Slovensku, Maďarsku, Švýcarsku atd. Včetně menších zlomků je motiv zachován na 54 kachlích.<sup>136</sup> Podobné vyobrazení pochází se sbírek Regionálního muzea v Chrudimi, kde se nachází zlomek kachle s hlavičkou Meluzíny.<sup>137</sup>

Motiv Meluzíny je na českých kachlích projevem jakési módnosti. Existence kachle je totiž omezena na několik desetiletí a koncem 15. století mizí a mezi renesančními kachli první poloviny 16. století se již neobjevuje.<sup>138</sup>

## 6. 2. 2. Historické postavy antických dějin

### Aristoteles a Phyllis (obr. 11)

Figurální výjev tvoří korunovaná ženská postava, která sedí jako na koni na zádech muže. Žena drží v levé ruce uzdu, která je obtočena kolem mužovi hlavy, a v pravé ruce zase prut k popohánění muže. Vlevo od nich je stojící postava, z níž je díky chybějícímu levému hornímu rohu zachována pouze spodní část těla v sukničce a ruka s krátkou hůlkou, kterou drží jako insignii. Figurální scéna je umístěna do naznačeného štítu a celá plocha kachle je zdobena květy.<sup>139</sup>

Scéna je alegorií nadvlády žen nad muži, která je zosobněna třemi postavami a to starým filosofem Aristotelem, císařem Alexandrem Velikým a jeho milenkou Pankaspé nazývanou Phyllis.<sup>140</sup> Aristoteles byl císařovým vychovatelem. K této trojici postav

<sup>134</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 197 - 198. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>135</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Motiv mořské víly - Meluzíny - v ikonografii českých reliéfních kachlů. *Archaeologica historica* 14, 1989, s. 420.

<sup>136</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Motiv mořské víly - Meluzíny - v ikonografii českých reliéfních kachlů. *Archaeologica historica* 14, 1989, s. 414.

<sup>137</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim, 2003, s. 44 - 45. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>138</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Motiv mořské víly - Meluzíny - v ikonografii českých reliéfních kachlů. *Archaeologica historica* 14, 1989, s. 417.

<sup>139</sup> PAVLÍK, Čeněk - VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 69. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>140</sup> Tamtéž, s. 69.

se váže středověká legenda, podle níž se Aristoteles snažil ukončit císařův milenecký poměr a tak Alexandra upozornil, že ženy byly velmi častou zhoubou silných mužů. Pankaspé se mu za to rozhodla pomstít. Probudila ve starém muži vášnivý cit a poté ho požádala, zda by jí na důkaz své lásky nepovozil na zádech jako na koni. Události přihlížel Alexandr, který se tak poučil o mocnosti ženských svodů, kterým podlehnou i staří muži.<sup>141</sup>

### 6. 3. Heraldické motivy

#### 6. 3 .1. Zemské znaky

##### Český lev (obr. 20)

Lev je nejčestnější figura v heraldice. Je symbolem rytířských ctností, odvahy, síly a bojovnosti. V podobě korunovaného dvouocasého lva ve skoku je v českém prostředí zemským znakem. Současně se vyskytuje ve znacích některých šlechtických rodů. Motiv lva je na českých kachlích jedním z nejčastějších námětů. Většinou bývá umístěn do štítu nebo vyplňuje celou plochu. Málokdy je na kachli jen motiv lva ve štítu. Tvůrce se totiž s jednoduchým umístěním lva nespokojil a tak jsou často prázdná místa, spodní rohy ČVS vynechané zakřivením štítu, vyplněna různou dekorací, která postrádá nějakou další vypovídací hodnotu.<sup>142</sup> Na uvedené kachli je lev umístěn ve štítě a zmíněné spodní rohy kachle vyplňují triloby.

Tento lev patří do neobvyklé skupiny reliéfů, jejichž lvi mají hlavu v pozici en face. Analogie v české heraldice té doby nejsou, ale najdeme je v oblasti české numismatiky, konkrétně na brakteátech. Skupina lvů s hlavou en face je známá z mnoha lokalit. Lvi jsou si podobní stylizací a pohybem těla. Tento typ rozpoznáme podle zpracování ocasu ze dvou překřížených „S“, které vyrůstají z čoučkovitého uzlu a které jsou po stranách kopírované dlouhými pruty. Takováto stylizace lvů je datována do druhé poloviny 15. století.<sup>143</sup>

Lev prošel v období gotiky typologickým vývojem. Raněgotický lev je charakterizován nápadně výraznou vertikálou. Lev na kachli vrcholněgotické lépe vyplňuje

<sup>141</sup> HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008, s. 63 - 64. ISBN 978-80-7185-902-4.

<sup>142</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 128. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>143</sup> Tamtéž, s. 128.



čelní plochu a má složitější obrysovou linku. Na kachlích pozdněgotických je lev ve skoku či kráčející.<sup>144</sup>

### 6. 3. 2. Městské znaky

#### Znak Kutné Hory (obr. 32)

Kutná Hora byla po určitou dobu považována za druhé město českého království.<sup>145</sup> Město mělo svůj znak už ve 14. století. Znak byl jednoduchý, tvořený dvěma hornickými kladívky nad sebou, ztvárněnými jako při pracovní činnosti, tedy dole želízko a na něm mlátek. Původní znak byl v předhusitském období polepšen, pravděpodobně králem Václavem IV., přidáním královské koruny a heraldických zvířat. Znak byl tedy v této době složen ze dvou k sobě otočených vzepjatých heraldických zvířat, orlice a českého lva, která držela v pazourech korunu, a ze zkřížených kladiv v dolní části. Husitská doba přidala do znaku pod korunu ještě kalich, který se poprvé objevuje roku 1489. Zřejmě v období Vladislava II. do znaku přibyli dva horníci coby štítonoši a v této podobě se znak na delší dobu ustálil.<sup>146</sup>

Na rozdíl od jiných erbů města, na tomto kachli chybí nejstarší části znaku a to hornická kladívka. Heraldické figury jsou obklopeny točenicí s uzlem, jež byla jedním z osobních odznaků krále Václava IV. Díky kalichu je erb možné datovat po roce 1489.<sup>147</sup>

#### Erb města Chrudimi (obr. 17)

Chrudim byla založena zhruba v polovině 13. století. Od středověku mělo město ve svém znaku nekorunovanou orlici.<sup>148</sup>

Základní motiv tohoto pozdně gotického řádkového kachle tvoří erbovní štítek s heraldickým znakem jednohlavé, korunované, vpravo hledící orlice s rozepjatými křídly. Štítek je jednoduchý, dole zašpicatělý a vpravo nahoře vykrojený. Okolo štítku je kruhový medailon, ve kterém je do kruhu umístěn nápis v gotické miniskuli. Jednotlivá slova nápisu jsou rozdělena úzkými linkami, kolmými k okraji medailonu. Začátek a konec nápisu ohraničuje znamení ve tvaru stylizovaného kalicha. Opis lze číst jako: erb/ místa Chrudimie/

<sup>144</sup> BRYCH, Vladimír. Lvem mě nazývají... Středověké dlaždice a kachle s motivem českého znaku. In *Umění a řemesla* 41, 1999, č. 4, s. 64.

<sup>145</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 152. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>146</sup> ČÁREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích*. Praha: Academia, 1985, s. 216 – 217.

<sup>147</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 152. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>148</sup> ČÁREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích*. Praha: Academia, 1985, s. 171.

dielal/ toto/ medek/ ian. V rozích reliéfní plochy najdeme třílaločné šípky, obvyklý výzdobný motiv pozdní gotiky.<sup>149</sup>

Orlice na sledované kachli nese jednoduchou korunu, čímž se odlišuje od dochovaných zobrazení znaku města na sfragistických či jiných materiálech, kde byla orlice nekorunovaná. Vzhledem k opisu, který dokládá, že se jedná o městský znak Chrudimě, je možné soudit, že znak buď hrnčír samovolně povýšil korunovanou orlicí nebo, že jde o skutečné zobrazení znaku královského města, která se používala počátkem 16. století a nebyla zatím známa. Zvláštní je i uvedení celého jména výrobce, které je v kamnářské produkci velmi vzácné. Již dříve se na mnoha kachlích vyskytovala jména, ovšem tento kachel se od nich odlišuje uvedením křestního jména.<sup>150</sup>

Kachel lze, díky ikonografií, technologicko-výrobních známek a obdobných nálezů z jiných lokalit, datovat do počátku 16. století.<sup>151</sup> Důležitým datovacím prvkem je gotický tvar erbovního štítu, jehož rozšířená dolní zahrocená část a vybraný pravý horní okraj nasvědčuje, že jde o jeho pokročilý typ. Triloby v rozích jsou často používanými pozdně gotickými výzdobnými prvky posledních desetiletí 15. století. Na plně renesančních kachlích se již triloby nevyskytují, jsou zde nahrazeny jinými prvky jako rostlinnými úponky atd. Vzhledem ke zmiňovaným prvkům lze kachel datovat do pokročilého 15. století s přesahem až do 16. století, ne však nikam dále do renesance.<sup>152</sup>

V čáslavské sbírce je tento kachel v jednom exempláři, v chrudimské sbírce ve dvanácti zlomcích.<sup>153</sup>

### **Znak města Chrudimě (obr. 2), Jednohlavá orlice (obr. 25)**

Motivy těchto kachlů jsou výtvarně shodné s předchozím kachlem, chybí jim pouze opis a Medkovo jméno.<sup>154</sup> Ve štítu chybí také vykrojení.

<sup>149</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 111.

<sup>150</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 112 - 113.

<sup>151</sup> Tamtéž, s. 112.

<sup>152</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčírský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 533.

<sup>153</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčír Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1.

<sup>154</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, A. Chrudimský hrnčírský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 536. ISSN 1214-7508.

### 6. 3. 3. Cechy

Kachle se zobrazením erbů jednotlivých řemeslnických cechů jsou celkově velmi vzácné. Nalezení na Lichnici dokládá, že kamna s těmito motivy byla stavěna nejen v měšťanském prostředí, ale i na místech, s kterými neměla cechovní výroba přímou souvislost.<sup>155</sup> Důvod výskytu těchto znamení na šlechtických kamnech zůstává otevřený. K vyřešení je důležitá přesná znalost místa nálezů. V případě, že kamna stávala v hospodářských částech sídla, bylo by vysvětlení výskytu některých témat jednodušší.<sup>156</sup> Kachle byly zřejmě voleny i z estetického hlediska.<sup>157</sup>

Cechovní znaky byly všeobecně užívané po kodifikování panovníkem. Nepotvrzené znaky jsou proměnlivé. Znaky nesou ve štítu figuru, vztahující se k předmětu profese, nebo jsou vázány na sakrální téma či užívají nějaký královský atribut.<sup>158</sup>

Některé z cechovních znamení mají analogie ve sbírce Regionálního muzea v Chrudimi.<sup>159</sup>

#### 6. 3. 3. 1. Řezníci

##### Erb řezníků (obr. 22)

Na kachli je ve štítku dvouocasý lev ve skoku doprava, u jehož nohou je znamení zkřížených seker.<sup>160</sup> Stejně jako lev na kachli s českým lvem (obr. 20) patří lev do skupiny lvů s hlavou en face a s ocasem tvořeným dvěma překříženými „S“, který vyrůstá z čočkového uzlu a je doplněn dvěma pruty.<sup>161</sup>

#### 6. 3. 3. 2. Ševci

První zmínky o ševcovském cechovním znamení jsou obsaženy v Soběslavských právech, sepsaných před rokem 1440. Podle tohoto dokumentu měli mít ševci v erbu tři nohy

<sup>155</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znaméním ševcovského cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 292 – 303.

<sup>156</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 154. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>157</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znaméním ševcovském cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 302 - 303.

<sup>158</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 127. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>159</sup> Tamtéž, s. 414.

<sup>160</sup> Tamtéž, s. 155.

<sup>161</sup> Tamtéž, s. 128.

ve škrovních s ostruhami. Původní podoba ševcovského cechovního znamení se tak ustavila nejpozději v první polovině 15. století. Podoba erbu se po další staletí v zásadě neměnila, došlo jen k určitým heraldickým úpravám či k polepšení privilegií panovníků. Jedním z privilegií bylo privilegium krále Vladislava Jagellonského, udělené roku 1477 staroměstským ševcům. Znamení mělo být tvořeno štítem se dvěma ozbrojenci s tasenými meči. Ve štítě měly být tři nohy ve škrovních s ostruhami, které měly směřovat do tří koutů štítu. Nad štítem mělo být písmeno „W“ a koruna.<sup>162</sup>

Ve středověku často docházelo k tomu, že si venkovským cech při svém založení vypůjčil artikule pražského cechu a použil i jejich znak. Podobná znamení je tedy možné vidět u venkovských cechů v mnoha městech. Mnohdy zcela chyběla královská koruna.<sup>163</sup>

Při datování vzniku kachle, vyplývajícího z privilegia Vladislava II., je možné rok 1477 považovat jako hranici „post quem“ a konec vlády, rok 1516 za pravděpodobnou hranici „ante quem“.<sup>164</sup>

### **Znak cechu obuvníků (obr. 6)**

Jedná se o soklový římsový kachel se znakem cechu obuvníků. Reliéf se skládá ze dvou na sobě postavených ploch, rozdělených od sebe provazcem s šikmými zářezy. Horní plocha ubíhá šikmo dozadu a jsou na ní vodorovně stylizované akantové motivy. Dolní plocha je větší a její střed zabírá hlavní ikonografický motiv tedy dole hrotitý erbovní štítek. Zbývající část plochy reliéfu je tvořena po obou stranách štítku třemi svislými pásy, složenými ze šesti jednoduchých trojúhelníků. Okrajové pásy směřují hroty proti dvěma vnitřním pásům.<sup>165</sup>

Erbovní symbolika cechu je na této kachli značně zjednodušená, postavená jen na základním výtvarném prvku, kterým je jednoduchý štítek. Na něm jsou tři do kruhu v kolenou ohnuté nohy ve škrovních s ostruhami. Zcela chybějí strážci erbu a symbolika vladaře. Tvůrce mohl být tedy málo informován o znění vladislavských privilegií nebo mohl reliéf odpovídat cechovním znaméním ze Soběslavských práv. Kachel by tak šlo datovat nejpozději do třetí čtvrtiny 15. století.<sup>166</sup>

<sup>162</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znaméním ševcovském cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 290 - 291.

<sup>163</sup> Tamtéž, s. 292.

<sup>164</sup> Tamtéž, s. 301.

<sup>165</sup> Tamtéž, s. 298.

<sup>166</sup> Tamtéž, s. 301 - 302.

Tento kachel lze spojit s dvěma zlomky kachlů ze sbírky Regionálního muzea v Chrudimi.<sup>167</sup>

### **Kachel s gotickým erbovním štítkem (kachel č. 25)**

Kachel má stejnou kompozici jako Znak cechu obuvníků (obr. 6).

### **Rytíř ve zbroji (obr. 24)**

Jedná se o další kachel s tematikou ševcovského cechu. Reliéf kachle je částečně poškozen, takže ze dvou ozbrojených strážců, držících erb, je v téměř celistvé podobě zachován pouze pravý strážce, z levého strážce se dochovaly jen nohy. Dále je z původního reliéfu dochováno majuskulní písmeno „W“ v horní části uprostřed. Štítek se odlepil a zůstala jen část okraje.<sup>168</sup>

Zbrojnoši jsou na reliéfu ve strnulé pozici. V rozporu s privilegiem krále Vladislava II. je chybějící královská koruna a meče zasunuté v pochvách. Reliéf lze vzhledem k době svého vzniku označit jako výtvarně opožděný.<sup>169</sup>

Shodné znaky s kachlí z Regionálního muzea v Chrudimi naznačují, že byl vyroben ve stejném výrobním okruhu či ze stejného kadlubu.<sup>170</sup>

### **6. 3. 3. 3. Hrnčíři**

Cechovním znakem hrnčírů se stal motiv Adama a Evy, který už v sobě symboliku hrnčířského řemesla nese. Privilegium, k používání motivu Adama a Evy se džbánem mezi nimi, hrnčírům udělil král Vladislav II. roku 1488.<sup>171</sup>

### **Adam a Eva u stromu poznání (obr. 27), Adam a Eva (obr. 3)**

I když tento výjev vychází z textu Bible, a měl by se řadit ke starozákonním motivům, ve své konkrétní symbolicky ztvárněné podobě představuje profánní motiv a to erbovní

<sup>167</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003, s. 33. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>168</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znamením ševcovském cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 298.

<sup>169</sup> Tamtéž, s. 301.

<sup>170</sup> Tamtéž, s. 298.

<sup>171</sup> BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. Praha: Národní muzeum, 2004, s. 20. ISBN 80 -7036-175-1.

znamení hrnčířského cechu.<sup>172</sup> Znamení odkazuje až k biblické tradici stvoření Adama z hlíny, na kterou se hrnčíři odvolávají.<sup>173</sup>

Adam a Eva patří k nejčastějším námětům na českých gotických kachlích. Hlavním motivem kachle je rajský strom poznání, na kterém je ovinut had, a po jehož obou stranách stojí Adam a Eva. Had podává Evě Bohem zakázané jablko.<sup>174</sup> Had má antropozoomorfní podobu, kdy je horní část těla hada přeměněna v horní část lidského těla a lidskou hlavu, která je korunovaná. Korunka na hadí hlavě symbolicky naznačuje, že se v této hadí podobě skrývá vládce pekla - ďábel. Had Evě podává jablko jednou ze svých lidských rukou.<sup>175</sup> Celý příběh je podán ve zkratce, takže i když se Adam a Eva teprve chystají ochutnat jablko, už si listy zakrývají svou nahotu.<sup>176</sup>

Koruna stromu má tvar srdce, které lemují drobné větévky.<sup>177</sup> Strom poznání vyrůstá ze džbánu a celý výjev je umístěn na erbovní štítek, což ztvárňuje erbovní znamení hrnčířského cechu. Tento ikonografický typ je známý pouze z hradu Lichnice.<sup>178</sup>

#### 6. 3. 3. 4. Truhláři

##### **Erb s nebozecem (obr. 26)**

V hrotitém erbu této kachle je výmluvné znamení nebozecu. Kachel pochází ze stejné řady jako Znak cechu obuvníků (obr. 6). Štít je stejně jako u ševcovského znaku poměrně malý, zabírá jen střed obdélníkového formátu, a zbytek plochy je zdoben třemi pásmy klikatek.<sup>179</sup> Hlavní část reliéfní plochy je od horní plochy oddělená provazcem, který je velmi rozšířeným dělicím prvkem na římsových kachlích.<sup>180</sup>

---

<sup>172</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologica historica* 21, 1996, s. 469. ISSN 0231-5825.

<sup>173</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 154. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>174</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 44 - 45. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>175</sup> Tamtéž, s. 46 - 47.

<sup>176</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 29. ISBN 80-7277-238-4

<sup>177</sup> Tamtéž, s. 154

<sup>178</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 47. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>179</sup> PAVLÍK, Čeněk - VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 154 - 155. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>180</sup> Tamtéž, s. 175.

## 6. 4. Světские motivy

Světские figurální motivy jsou na českých kachlích doby gotické stejně oblíbené jako náboženské motivy. Náměty obsahují mnohé aktivity středověkého člověka a ukazují rozdílnost postavení ve společnosti. Kachle ukazují rysy života šlechty, prostředí řemesel, chudiny i rolníka. Ve středověku byl nejvíce oblíben boj a turnaj, lov a kratochvíle.<sup>181</sup>

### 6. 4. 1. Rytíři

#### **Rytíř na koni (obr. 8.)**

Turnajové scény se těšily velké oblibě. Tyto výjevy zobrazovaly nejatraktivnější formu turnajových utkání, kdy proti sobě nastoupili dva rytíři s dřevci, tzv. tjust. Vpravo jedoucí rytíř je na tomto reliéfu zachycen v posledním okamžiku před střetem s protivníkem, čemuž odpovídá hrot kopí těsně před rytířovým brněním. Stejný kachel je uložen v Brně. Z dochovaného brněnského exempláře šlo díky heraldickým symbolům, zkřížené ostrve v erbu a paví kytce s rybou v klenotu, ztotožnit rytíře s Hynkem Bítovským z Lichtenburku, který byl předním představitelem moravské katolické opozice proti Jiřímu z Poděbrad. Z Brna je rovněž dochován kachel dotvářející celou scénu, tedy vlevo jedoucí rytíř s dřevcem, který zřejmě ztělesňuje samotného Jiřího z Poděbrad. Scéna tak symbolicky ukazuje střetnutí katolického a kališnického panstva. Kůň je znázorněn v prudkém cvalu.<sup>182</sup> Výborně jsou provedené drapérie čabraky a příkrývadel.<sup>183</sup>

### 6. 4. 2. Kratochvíle

#### **Peroucí se hráči**

Tento motiv dvou hráčů je zachycen dvěma kachli v odlišných variantách (obr. 15 a obr. 23). Zobrazení dvou goticky oblečených mužů, jež na sebe útočí zbraněmi, patří k častým ikonografickým námětům českých gotických kachlů. Na základě ikonografických,

<sup>181</sup> PAVLÍK, Čeněk - VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 85. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>182</sup> MENUŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krása, která hřeje*. Uherské Hradiště, 2008, s. 57. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>183</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 94. ISBN 80-7277-238-4.

písemných a archeologických pramenů bylo možné určit, že se jedná hlavně ve středověku o velmi rozšířenou hru – vrhcáby.<sup>184</sup>

Hra vrhcáby byla jednou z nejrozšířenějších lidových zábav ve středověku. Jednalo se o deskovou bojovou hru pro dvě osoby, spočívající v souboji dvou skupin hracích kamenů na hrací desce, nazývané vrhcábniční. Hráči hracími kameny postupovali proti sobě a mohli dle pravidel i vzájemně vyřazovat ze hry kameny soupeře. Vítězem se stal ten, kdo prošel kameny přes vrhcábniční nejdříve.<sup>185</sup> Na rozdíl od hry v kostky, kde o vítězství rozhodl pouze počet náhodně hozených ok na kostkách, u vrhcábů měl kromě toho na vítězství vliv i strategický a taktický postup v podobě promyšlených a cílených posunů hracích kamenů po desce.<sup>186</sup> Dramatičnost do hry přinášely vysoké sázky, které se staly příčinou mnoha střetů mezi hráči, končící často zraněními nebo i smrtí. V důsledku častých nepořádků, které hra přinášela, byly vrhcáby zakazovány.<sup>187</sup>

Největší obliby dosáhla hra dle písemných pramenů v 15. a 16. století. Mezi písemnými prameny je řada zákazů a výnosů světskou vrchností a kárání ze strany příslušníků duchovního stavu. Hru hrál nejen prostý lid, ale rovněž šlechtici a příslušníci duchovního stavu.<sup>188</sup> Obliba byla způsobena malou pořizovací a prostorovou náročností, ale i vzrušujícím způsobem hry. Hra totiž imitovala válečné tažení. Pravidla byla navíc jednodušší než u šachů a tak byla hra dostupná širokému okruhu lidí.<sup>189</sup>

Ústředním motivem kachlů je vždy rvačka dvou goticky oblečených mužů.<sup>190</sup> Mezi postavami je umístěn různě stylizovaný stůl s hrací deskou, která je zdobena 24 trojúhelníkovými útvary. Základní motiv je často doplněn dalšími atributy a to zejména dvěma hracími kostkami, různým počtem hracích kamenů neboli žetonů.<sup>191</sup> Na kostkách jsou zřetelně identifikovaná oka. Dále je scéna často doplněna poraženou konvicí válcovitého tvaru s otevřeným víčkem a kruhovým předmětem ztvárňujícím stylizovaný pokrm. Hráči se obvykle drží jednou rukou za vlasy a druhou na sebe útočí zbraněmi. Tyto zbraně se i přes určitou stylizaci podařilo zařadit do pozdní gotiky.<sup>192</sup>

---

<sup>184</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 421. ISSN 0231-5823.

<sup>185</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 191 - 192. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>186</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 421. ISSN 0231-5823.

<sup>187</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 192. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>188</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 428. ISSN 0231-5823.

<sup>189</sup> Tamtéž, s. 441.

<sup>190</sup> Tamtéž, s. 438.

<sup>191</sup> Tamtéž, s. 421.

<sup>192</sup> Tamtéž, s. 438.



Motivy hráčů vrhcábů měly na kamnech sloužit jako memento hříchů, kterým se měl věřící ve středověku vyvarovat. Rvačka hráčů a možná následná smrt soupeře tak varuje před porušením jednoho z hlavních hříchů Božího přikázání – Nezabiješ. Morální význam má rovněž zobrazená konvice na alkoholický nápoj, která symbolizuje opilství, i okázalý oděv, reprezentovaný zde krátkými kabátci do půli stehem, těsně přiléhajícími kalhotami a botami s dlouhou špicí a také dlouhé a pomocí želez zkuřnacené vlasy.<sup>193</sup>

Námět patří v Čechách k nejčastěji vyráběným. Podobné kachle jsou zjištěny z více než 30 lokalit, ve zhruba 120 exemplářích. Tato četnost v nejrůznějších společenských prostředích poukazuje na všeobecnou oblibu motivu. U většiny znázornění vychází výjev zřejmě ze stejné, dosud neznámé ikonografické předlohy. Základní koncepce výjevu je stejná, jen v podrobnostech byla místními hrnčíři obměňována. Na některých lokalitách tak bylo nalezeno i několik variant.<sup>194</sup> Z Lichnice jsou známy 4 varianty.<sup>195</sup>

I přes malé rozdílnosti je koncepce výjevu totožná a to platí i pro dva zmiňované kachle z hradu Lichnice. Po obou stranách stolku s hrací deskou - vrhcábnicí, rozpoznatelnou dvěma proti sobě ležícími řadami dvanácti trojúhelníků, stojí dva předklonění muži, kteří se vzájemně drží jednou rukou za vlasy a v druhé ruce drží meč připravený k útoku. Scéna je doplněna dalšími motivy, které dokreslují prostředí děje. Na obou kachlích je to konvice s otevřeným víčkem a na kachli s inv. č. 62 (obr. 22) ještě stylizovaný pokrm. Na kachli inv. č. 62 (obr. 22) najdeme na stole a na hrací desce i kulaté hrací žetony.<sup>196</sup> Zajímavý je perspektivní náhled na stůl na kachli s inv. č. 49 (obr. 15), který tím vyvrací názor na neexistenci perspektivy na středověkých kachlích.<sup>197</sup>

Motiv peroucích se hráčů je specifický pro české země a v okolních oblastech nemají ani vzdáleně podobné analogie.<sup>198</sup> Kachle inv. č. 49 (obr. 15) pravděpodobně vznikla ze stejného kadlubu jako zlomky kachlů z Regionálního muzea Chrudim.<sup>199</sup>

---

<sup>193</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 195 - 196. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>194</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 438. ISSN 0231-5823.

<sup>195</sup> Tamtéž, s. 439.

<sup>196</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 193. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>197</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 104. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>198</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 196. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>199</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003, s. 52 - 53. ISBN 80-903265-0-1.

Tyto kachle jsou pozdně gotické a jejich výroba nepřesáhla počátek 16. století.<sup>200</sup> Kachle je možné datovat do druhé poloviny 15. století.<sup>201</sup>

### 6. 4. 3. Nezařazené světské motivy

Postavy na obou kachlích této kategorie jsou zasazeny do stylizovaného architektonického rámce. Ztvárnění jejich oděvu je detailní.<sup>202</sup> Může se také jednat o výjevy náboženské nebo vzhledem k nápisu na druhé kachli o mravoučné.

#### Skupina žen (obr. 9)

Námětem kachle je skupina žen obklopených renesanční arkádou. Uprostřed postav sedí žena s obnaženými nohama, které zřejmě myje postava vpravo.<sup>203</sup>

#### Skupina osob pod stromem (obr. 10)

Motivem kachle je skupina osob v renesanční arkádě. Pod arkádou je latinský nápis „HONORE PATREM TUUM ET MATREM TUAM IIII“, znamenající „Cti otce svého a matku svou“, což jsou slova čtvrtého božího přikázání.

## 6. 4. 4. Svět neurozených

### 6. 4. 4. 1. Řemeslníci

#### Hrnčír s konvářem (obr. 14)

Tento kachel zřejmě kombinuje dvojici řemesel, ale pouze hrnčír je zobrazen při práci.<sup>204</sup> Hrnčír sedí na stoličce a vytáčí na dvoukotoučovém příčkovém kruhu nádobu. Rukama nádobu vytváří a nohou pohání spodní podkruží.<sup>205</sup> Kromě kruhu chybí další atributy typické pro hrnčířskou dílnu. Hrnčír je na kachlích nejvíce zobrazovaným

<sup>200</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998, s. 194. ISBN 80-7113-226-8.

<sup>201</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 532 - 533.

<sup>202</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště, 2008, s. 73. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>203</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

<sup>204</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 120. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>205</sup> BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. Praha: Národní muzeum, 2004, s. 20. ISBN 80 -7036-175-1.

středověkým řemeslníkem. Konvář předvádí konvici a další konvice se vznášejí za ním. Plochu kachle dekorují květy.<sup>206</sup>

Kachle by mohla zobrazovat hrnčiče Medka. Mezi záznamy týkajících se hrnčiče je totiž zápis z roku 1517, ve kterém se píše, že „konvář Jiří prodal hrnčiči Medkovi rybníček“. Kachel vykazuje několik podobností s kachli nesoucí jméno Medek – totožné místo nálezu, výroba ve stejné době, podobný způsob zpracování reliéfu a keramické hmoty, což vede k úvaze o Medkovu autorství. Podobný kachel nebyl nalezen nikde jinde v Čechách.<sup>207</sup>

#### **Postavy drhnoucí sukno (obr. 7)**

Dva soukeníci česající štětkami sukno po zvalchování. Zobrazení jejich práce, i přes jistou stylizaci v rámci dobového uměleckého pojetí, odpovídá realitě. Figury umožňují nejen udělat si představu o prováděné práci, ale jsou i pro svou přísně symetrickou kompozici výtvarným znakem.<sup>208</sup>

Analogie kachle je uložena ve sbírkách Regionálního muzea v Chrudimi.<sup>209</sup>

#### **6. 4. 4. 2. Hrnčičské signatury**

Na kachlích se mohou nalézat různě plasticky provedené nápisy, tvořené jednotlivými slovy nebo samostatnými písmeny. Nápisy mohou mít buď přímý vztah k hlavnímu ikonografickému motivu nebo může jít o signaturu výrobce daného kachle.<sup>210</sup> Středověcí řemeslníci si většinou své výrobky neoznačovali, změnu přineslo až 16. století, kdy se mezi prvními rozhodli výrobky označit svým jménem právě hrnčiči. Kromě Prahy se setkáme se signovanými kachli v Chrudimi, kde pracoval hrnčič Jan Medek.<sup>211</sup>

Tato skupina, nesoucí v reliéfu jména hrnčičů, je v české kachlové tvorbě poměrně početná. Nešlo pouze o signaturu hrnčiče, ale vzhledem k velikosti a umístění textů i o určitou propagaci jejich řemeslných schopností. Jména na kachlích jsou ukázkou postupně

<sup>206</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 120. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>207</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčičský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 536.

<sup>208</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 104. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>209</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003, s. 30 - 31. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>210</sup> HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčiče Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 37. ISSN 978-80-903265-7-6.

<sup>211</sup> FROLÍK, Jan. Středověké a renesanční kachle. In *Chrudimské vlastivědné listy* 12, 2003, č. 4, s. 19.

nastupujícího individualismu, kdy se středověký řemeslník mění v sebevědomou bytost, ukazující světu svou jedinečnost. V šlechtických interiérech jsou kamna se signovanými kachli ukázkou úrovně sebe prezentace a sebevědomí měšťanské vrstvy.<sup>212</sup>

#### 6. 4. 4. 2. 1. Medek

Na těchto kachlích je na různých místech a v různých mutacích gotického a renesančního písma opakující se jméno Medek. Tyto kachle se dochovaly nejen v čáslavské sbírce, ale i ve sbírce Regionálního muzea v Chrudimi, kde jejich identifikaci zabraňovala zlomkovitost. Některé z těchto kachlů byly vyrobeny ze stejného kadlubu, některé mají odlišnou ikonografii a spojuje je pouze jméno Medek. Dokladem, že nápis Medek se váže k výrobcí kachlů, je kachel, kde se Medek Jan sám označuje jako výrobce (obr. 16).<sup>213</sup>

Výše zmíněné lokality tedy Chrudim a Lichnice, kde se našly Medkem signované kachle, byly nálezem kachle v roce 2004 rozšířeny o další lokalitu a to Rychnov nad Kněžnou. Do té doby se předpokládalo, že výrobci kachlů své výrobky prodávali a distribuovali hlavně v místě svého působení a v jeho bezprostředním okolí. Rychnovský zlomek je však dokladem toho, že někteří výrobci kamnářské keramiky dodávali své výrobky i do značně vzdálených lokalit. V tomto případě vzdálenost činila více jak 50 kilometrů.<sup>214</sup>

Medek se podepisoval buď celým jménem nebo zkratkou, použitím prvního a posledního písmene příjmení.<sup>215</sup> Medek zvládl všechny nápisy bez chyb, nejsou známy napodobeniny písmen nebo jejich zrcadlově obrácené varianty.<sup>216</sup>

Bylo nalezeno více než jedenáct ikonografických typů signovaných Medkovým jménem. Nápisy Medek umísťoval hlavně na římsové korunní kachle. Z celkového počtu typů jsou pouze dva výrobky kachle řádkové.<sup>217</sup> Římsové korunní kachle si Medek vybíral proto, že zde byla signatura nejlépe vidět. Tento typ kachle měl vždy nahoře stínky cimbuří,

<sup>212</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 121. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>213</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1.

<sup>214</sup> HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 37 - 42. ISSN 978-80-903265-7-6.

<sup>215</sup> Tamtéž, s. 37.

<sup>216</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003, s. 11. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>217</sup> HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 37. ISSN 978-80-903265-7-6.

kteře byly u pozdně gotických římsových kachlů zvykem.<sup>218</sup> Kromě signovaných kachlů můžeme k Medkovi s určitou pravděpodobností přiřadit i několik nepodepsaných typů. Celkově je Medkova identifikovaná tvorba směs gotických motivů s kachli už renesančně pojatými a s renesančním typem písma. Některé kachle zastupují gotické i renesanční prvky.<sup>219</sup>

V čáslavské sbírce se vyskytuje pět rozličných typů se jménem Medek. Jedná se o tři korunní římsové kachle s odlišnou základní ikonografií a jinak provedeným jménem a dva kachle řádkové s odlišným pozdně gotickým reliéfním motivem.<sup>220</sup> Z jakého důvodu dílna dodávala zboží na hrad Lichnici, přestože v nedaleké Čáslavi vyráběli velmi kvalitní zboží, není jasné.<sup>221</sup>

Medek uváděl své jméno v porovnání s ostatními hrnčíři poměrně často. Užití jména na tolika typech kachlů nemá u jiných hrnčířů obdoby. Ojedinelé je rovněž i uvedení křestního jména. S umístěním signatury na kamnech musel souhlasit i objednavatel, což naznačuje, že v literatuře uváděné špatné společenské postavení hrnčířů v pozdním středověku, není v případě aspoň některých řemeslníků pravdivé.<sup>222</sup> Signované Medkovi kachle se řadí do stejné doby jako signovaného kachle z Rabí a Prahy, z čehož je možné vyvodit, že označování kamen jménem hrnčíře u nás bylo prováděno po dobu 50 až 80 let.<sup>223</sup>

Podrobným studiem písemných pramenů se o Medkovi podařilo získat celkem jedenáct záznamů z období od roku 1512 až 1538. Záznamy se týkají jeho svědectví při změnách majetkoprávních záležitostí či jeho poručnictví při závěti. Tato úloha dokládá, že byl váženým občanem města. Prameny dokazují, že se jednalo opravdu o hrnčíře, pracujícího v Chrudimi. Mimo hrnčířských výrobků se dle zpráv věnoval také zemědělské produkci.<sup>224</sup> Okolo 16. století je v pramenech zmiňován Lukeš Medek, což by mohl být Janův syn či příbuzný. Medkova dílna produkovala signované kachle v době mezi poslední čtvrtinou 15. století a druhou polovinou 16. století. Jestli po celé uvedené období vedl dílnu Medek nebo nějaký jeho příbuzný se nepodařilo zjistit. V první polovině 16. století pracovali

---

<sup>218</sup> Tamtéž, s. 42.

<sup>219</sup> FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003, s. 9 - 10. ISBN 80-903265-0-1.

<sup>220</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 523.

<sup>221</sup> Tamtéž, s. 536.

<sup>222</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 2.

<sup>223</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 534.

<sup>224</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 2 - 3.

dle pramenů v Chrudimi další dva hrnčíři, kteří měli s rodinou Medků finančně – právní vztahy.<sup>225</sup>

Hrnčíř je pravděpodobně nejstarším známým řemeslníkem v Chrudimi. Jeho dílna patrně patřila k předním výrobcům kamnářské keramiky a to nejen pro vysokou výtvarnou úroveň reliéfních motivů a technicky dobře zpracovaných ostatních částí kachlů, ale i výrobou technologicky náročných výrobků jako byly kachle s prořezávanou čelní stěnou.<sup>226</sup> Jeho tvorba svědčí o mimořádné tvůrčí invenci a silné snaze o propagaci. Na kamna uváděl kromě svého jména často i místo jeho dílny a to město Chrudim. Tento prvek je v české kamnářské produkci novum, které lze nazvat „řemeslnou reklamou“.<sup>227</sup>

### **Medkovi výrobky**

Mezi jeho kachle patří kachel s inv. č. 51 s nápisem: „erb miesta Chrudimi dielal toto medek jan“ (obr. 17), který umožnil pochopení nápisu. Dalším jeho výrobkem je kachel s inv. č. 49 (obr. 15), kde je nápis rozdělený v horní ploše na „me“ v pravém horním rohu a „de“ v levém horním rohu a pod ním „k“.

### **Lilie (obr. 30)**

Tento římsový kachel je ještě signován gotickým minuskulním písmem. Kromě signatury je reliéf tvořen častým motivem liliových rozvalin, které se v přepisu rozpadají na jednotlivé liliové kříže.<sup>228</sup>

Horní část této kachle je ukončena dvěma řezanými a do prostoru čnicími stínkami cimbuří s pultovými stříškami. V nejvyšším reliéfním pásu pod stínkami jsou uprostřed a na krajích další tři pultové stříšky. Mezi nimi je ve volných plochách umístěn rozdělený nápis „me“ a „dek“. Od ostatní reliéfní plochy kachle je tato horní část kachle oddělena plastickým, šikmo řezaným provazcem. Již zmiňovaný hlavní reliéfní motiv, tedy čtyři do kříže uspořádané a stylizované lilie, jsou ohraničené profilovaným páskovým prvkem. Tento hlavní motiv je doplněn malým kvítkem dole uprostřed.<sup>229</sup>

<sup>225</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 535.

<sup>226</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 3.

<sup>227</sup> HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 42. ISSN 978-80-903265-7-6.

<sup>228</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 94. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>229</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 527.

V celé čáslavské sbírce je tento motiv dochován v jednom celistvém exempláři a ve třech zlomcích.<sup>230</sup> Kachle je datována na přelom 15. a 16. století.<sup>231</sup>

### **Římsový kachel (obr. 19)**

Reliéfní plochu tohoto římsového kachle pokrývá soustava trojúhelníků a kosodélníků, tvořených lineárními lištami. Uvnitř obrazců jsou neprořezávané gotické lomené oblouky. Horní část kachle je řešena jako u předchozí kachle cimbuřím a řezaným provazcem. Pod cimbuřím je nápis v renesanční majuskuli, který se od ostatních nápisů odlišuje jinak otevřeným písmenem „K“.<sup>232</sup>

Podpis na této kachli je již proveden renesančním písmem. Tento nápis je ale jediným dokladem nového slohu, jelikož ornamentální motiv je ještě úplně gotický a opakuje osvědčené vzory z 15. století.<sup>233</sup>

Kachel je v celé čáslavské sbírce zastoupen dvěma exempláři a čtyřmi zlomky.<sup>234</sup> Kachel patří zřejmě do prvních desetiletí 16. století.<sup>235</sup>

### **6. 4. 4. 2. 2. Papoušek**

#### **Nápisová páska – část (obr. 35)**

Nápis na zlomku tohoto kachle je proveden v majuskuli a z pouhé části dochovaného nápisu „APO“ lze usuzovat, že jde o další kachel hrnčíře Papouška.<sup>236</sup> Tomu nasvědčuje nejen použité písmo, ale i provedení nápisu, které je podobné kachli nalezeném v Praze, na němž je dochováno celé hrnčířovo jméno.<sup>237</sup>

<sup>230</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1.

<sup>231</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 533.

<sup>232</sup> Tamtéž, s. 527.

<sup>233</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 122. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>234</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1.

<sup>235</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 533.

<sup>236</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

<sup>237</sup> ŽEGKLITZ, J. Pozdně gotické kachle se jmény hrnčířů. *Archeologické rozhledy* 39, 1987, 662 - 663.

## 6. 5. Architektonické motivy

### Okno (obr. 33)

Jedná se o zlomek římsové kachle, z které se zachovala stínka cimbuří s jednoduchým oknem děleným křížem.

### Stínka se stříškou (obr. 34)

Jedná se o totožný motiv jako na předchozím kachli, ale tentokrát s pultovou stříškou a se zbytky tří vodorovných odstupujících vývalků pod oknem.<sup>238</sup>

### Hradební zed' s cimbuřími (obr. 4)

Římsové kachle jsou u nás zastoupeny početně a ve většině případů mají v horizontálním směru tapetový dekor. Řada takových kachlů pak navazováním svého vzoru vytvářela souvislé pásmo, jež uzavíralo reliéfní kompozici kamen. Nejoblíbenější dekorem byl rastr složený ze čtyřlístů v kosočtvercích a trojlístů v trojúhelnících po stranách. Tento typ má mnoho variant odlišných podobou kosočtvercové sítě, jejíž nejběžnější varianta je zobrazena právě na této kachli, tedy jeden kosočtverec s šesti navazujícími trojúhelníky. Směrem nahoru je dekor uzavřen provazcem. K oživení dekoru přispívají heraldické motivy umístěné na stínkách. Stínky jsou zakončeny pultovými stříškami, které se nachází víceméně na všech římsových kachlích tohoto typu. V centru čtyřlístu je malý pětilístý květ.<sup>239</sup> Květy najdeme i ve dvou trojlístech po obou stranách ústředního kosočtverce, ovšem v ostatních trojlístech najdeme jen prostý kroužek.

### Část prořezaného kachle (obr. 36 a 37)

Jedná se o dva zlomky s částí gotické kružby prořezávaného kachle.

### Rohový zlomek (obr. 38)

Kachel představuje rohový zlomek prořezávaného kachle s částí komory.

---

<sup>238</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

<sup>239</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 165. ISBN 80-7277-238-4.



## 6. 6. Ornamentální motivy

Základní jednotkou ornamentálních motivů je prvek, který kombinováním a opakováním vytváří obrazce, řady a skupiny. Právě ornament pomohl propojit kachlová kamna v součást gotického interiéru.<sup>240</sup>

### **Pětিলistá rozeta (obr. 12), Rozeta (obr. 27)**

V obou případech se jedná o motiv stylizované jednoduché třívrstevné pětिलisté rozety s kruhovým středem. Motiv vyplňuje celou čelní vyhřívací stěnu.

Rozety jsou nejpočetnějšími motivy reliéfních kachlů. Vznikly stylizací květů růží už ve starověku.<sup>241</sup> Rozeta vychází přímo z růžových květů šípkového keře, případně je inspirovaná jinými přírodními květy či jejich stylizovanými kombinacemi.<sup>242</sup>

Růže byla v křesťanství symbolem Panny Marie. Dále byla symbolem lásky a mlčenlivosti. Symbolický význam motivu růže mohl být v renesanci těžen z antické mytologie, v níž je květ symbolem lásky, spojený s příběhem milence Afrodity. Objevovaly se už od gotiky a od počátku 16. století byly rozšířeny v různých lokálních variantách po celé Evropě a v oblasti ornamentálních motivů neměly rozety konkurenci. Přestože okrajová lišta z rozet udělala samostatné motivy, jejich kompozice se vizuálně propojovala s dalšími kachli, čímž vytvářely dekorativní plochu.<sup>243</sup>

## 6. 7. Neurčitelné motivy

Sbírka obsahuje několik zlomků kachlů, jejichž motiv není určen. Jedná se o kachle inv. č. K 604 (obr. 40), K 605 (obr. 41), K 606 (obr. 42).

---

<sup>240</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 173. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>241</sup> Tamtéž, s. 177.

<sup>242</sup> MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště, 2008, s. 139. ISBN 978-80-86185-70-5.

<sup>243</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004, s. 177. ISBN 80-7277-238-4.

## 7. Datování kachlů

Jelikož nejsou známy podrobnější nálezové okolnosti, je potřeba při datování kachlů využít stylovou analýzu ikonografie, zhodnocení zjistitelných morfologicko-technologických znaků a porovnání s tvarově a ikonograficky podobnými kachli z jiných lokalit, u nichž se datace již stanovila. Dataci kachlů s nápisem usnadní typ použitého písma.<sup>244</sup>

(Tabulka č. 2. – datace jednotlivých motivů)

Ič.	Motiv	Datace (Evidenční karty.. <sup>245</sup> )	Datace (Encyklopedie kachlů ... <sup>246</sup> )
22	<b>Znak města Chrudimi</b>	přelom 15 – 16. stol.	
23	<b>Adam a Eva</b>	přelom 15 – 16. stol.	(po r. 1500)
24	<b>Hradební zed' s cimbuřími</b>	konec 15. až zač. 16. stol.	
25	<b>Sv. Jiří na koni</b>	přelom 15 – 16. stol.	2. pol. 15. století
34	<b>Znak cechu obuvníků</b>	okolo pol. 15. stol.	po r. 1500
36	<b>Postavy drhnoucí sukno</b>	2. pol. 15. stol. (?)	poč. 16. stol.
37	<b>Rytíř na koni</b>	1. pol. 16. stol. (?)	(2. pol. 15. století)
38	<b>Skupina žen</b>	2. pol. 16. stol.	
39	<b>Skupina osob pod stromem</b>	2. pol. 16. stol.	
40	<b>Kristus</b>	2. pol. 16. stol.	2. pol. 16. století
44	<b>Aristoteles a Phyllis</b>	2. pol. 15. stol. až přelom 15. a 16. stol.	kolem r. 1500
47	<b>Pětিলistá rozeta</b>	přelom 15. a 16. stol.	
48	<b>Hrnčíř s kovářem</b>	přelom 15. a 16. stol.	kolem r. 1500
49	<b>Peroucí se hráči</b>	2. pol. 15. stol.	poč. 16. století
50	<b>Meluzina II. typ.</b>	2. pol. 15. stol.	
51	<b>Erb města Chrudimi</b>	počátek 16. stol.	poč. 16. stol.

<sup>244</sup> FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 532.

<sup>245</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

<sup>246</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-238-4.

52	<b>Anděl s kalichem</b>	2. polovina 15. stol. (?)	15. stol.
53	<b>Římsový kachel</b>	počátek 16. stol. (?)	poč. 16. stol.
56	<b>Český lev</b>	2. polovina 15. stol. až začátek 16. stol.	
60	<b>„Kristus u očiště“</b>	2. polovina 16. stol.	2. pol. 16. století
61	<b>Erb řezníků</b>	2. polovina 15. stol. (?)	po r. 1500
62	<b>Peroucí se hráči</b>	2. polovina 15. stol.	15. století
63	<b>Rytíř ve zbroji</b>	konec 15. stol.	po r. 1500
66	<b>Jednohlavá orlice</b>	2. polovina 15. stol.	15. století
67	<b>Kachel s got. erbovním štítkem</b>	15. stol.	po r. 1500
68	<b>Erb s nebozezem</b>	15. stol.	po r. 1500
69	<b>“Adam a Eva u stromu poznání“</b>	15. stol.	po r. 1500
70	<b>Rozeta</b>	2. polovina 15. stol.	
72	<b>Anděl s křídly</b>	15. stol.	
73	<b>Lilie</b>	přelom 15. a 16. stol.	poč. 16. stol.
74	<b>Sv. Scholastica</b>	15. stol.	
75	<b>Znak Kutné Hory</b>	2. polovina 15. stol.	15. století
114	<b>Okno</b>	15. – 16. stol.	
242	<b>Stínka se stříškou</b>	konec 15. až začátek 16. stol.	
313	<b>Nápisová páska /část/</b>	1. polovina 16. stol.	
480	<b>Část prořez. kachle</b>	2. polovina 15. stol.	
481	<b>Část prořez. kachle</b>	2. polovina 15. stol.	
557	<b>Rohový zlomek</b>	2. polovina 15. stol.	
603		přelom 15. a 16. stol.	
604		přelom 15. a 16. stol.	
605		přelom 15. a 16. stol.	
606		přelom 15. a 16. stol.	
607		přelom 15. a 16. stol.	
608		přelom 15. a 16. stol.	
609		přelom 15. a 16. stol.	

Tabulka č. 2 vznikla opsáním datací z evidenčních karet<sup>247</sup> a z *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.<sup>248</sup>

(Tabulka č. 3 – zastoupení jednotlivých datací)

Datace	Počet kachlů
15. století	3
2. polovina 15. století	12
přelom 15 a 16. století/ kolem roku 1500/ konec 15. až začátek 16. stol.	13
po roce 1500/ počátek 16. století	12
1. polovina 16. století	1
2. pol. 16. století	4
15. – 16. století	1

Dle tabulky č. 2 s jednotlivými datacemi kachlů je vypracována tabulka č. 3. V případě dvou trochu odlišných datací v tabulce č. 2. je vybrána buď mladší datace dle *Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku*<sup>249</sup> nebo datace dle další literatury či dle analogií. Například u datací cechovních znamená se, vzhledem ke kodifikaci znaků, přiřkláním k dataci po roce 1500. U peroucích se hráčů se zase přiřkláním k druhé polovině 15. století, kdy se dle literatury obecně motiv používal.

Z tabulky je patrné, že převážná většina kachlů pochází z období kolem roku 1500 případně po roce 1500 a z počátku 16. století. Další větší skupina datací reprezentuje druhou polovinu 15. století. Čtyři glazované kachle patří do druhé poloviny 16. století. Ostatní uváděné datace jsou zastoupeny nepatrně.

Kachle datované kolem roku 1500 a kachle z počátku 16. století odpovídají období, kdy probíhala přestavba Mikuláše Trčka z Lípy. Třetí početná skupina kachlů, tedy kachle datované do období druhé poloviny 15. století, mohla být buď umístěna na kamnech, vzniklých za Trčků, nebo na starších kamnech. Glazované kachle, náležející do období druhé poloviny 16. století, patří patrně do dalších kamen. Minimálně tak na hradě existovaly alespoň dvojice kamna.

<sup>247</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

<sup>248</sup> PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-238-4.

<sup>249</sup> Tamtéž.

## 8. Porovnání s jinými lokalitami

### Lichnice

(Tabulka č. 1 – zastoupení motivů na Lichnici)

Typ motivu	Počet
Náboženské motivy	10
Mytologie, alegorie, fantastika	2
Heraldické motivy	12
Světské motivy	10
Architektonické motivy	6
Ornamentální motivy	2
Neurčitelné motivy	3

Největší skupinu motivů zastupují kachle s heraldickými a dále pak náboženskými a světskými motivy. Heraldické motivy reprezentují sedm cechovních znamení, které se, jak bylo výše uvedeno, vyskytují velmi vzácně.

### Rabštejn nad Střelou

(Tabulka č. 4. – zastoupení motivů na hradě Rabštejn nad Střelou)

Náboženské motivy	3
Heraldické motivy	8
Fantaskní motivy	1
Neurčitelné – figurální motivy	1

Údaje pro tuto tabulku jsou získány z práce Zdeňka Hazlbauera *Historické kamnové kachle z Rabštejna nad Střelou*<sup>250</sup>. Tabulka zachycuje pouze reliéfní kachle. Na hradě se kromě gotických reliéfních kachlů našla bohatá kolekce gotických prořezávaných kachlů. Oba typy se však zachovaly ve zlomkovém stavu. Na hradě se objevily i podobné motivy jako na Lichnici, například sv. Jiří, český lev nebo motiv Meluzíny. Celkově z těchto kachlů převažují kachle heraldické, do kterých patří zemské, šlechtické a městské erby.<sup>251</sup>

<sup>250</sup> HAZLBAUER, Zdeněk. *Historické kamnové kachle z Rabštejna nad Střelou*. Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80 – 901258-3-2.

<sup>251</sup> Tamtéž., s. 13 - 21.

## Český Krumlov

(Tabulka č. 5. – zastoupení motivů na hradě a zámku Český Krumlov)

Heraldické motivy	19	Neurčitelný motiv	33
Žánrové motivy	7	Ornamentální motivy	6
Náboženské motivy	14	Architektonické motivy	1
Mytologie, alegorie, fantastika	7	Prořezávané kachle	6

Výše uvedená tabulka byla sestavena na základě katalogu práce Michala Ernéeho *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*<sup>252</sup>. Největší skupinu určených motivů z této sbírky jsou heraldické a náboženské motivy jako u předchozí lokality. Velká část heraldických motivů je tvořena kachli s pětistou rožmberskou růží. Náboženské motivy zahrnují Adama a Evu, Klanění tří králů a Ukřižování Krista. Kromě nich najdeme v souboru mnoho svatých jako sv. Jiří, sv. Kateřinu a sv. Maří Magdalenu.

## Bruntál

(Tabulka č. 6. – zastoupení motivů na hradě Bruntál)

Heraldické motivy	8	Portrétní motivy	16
Náboženské motivy	29	Architektonické motivy	46
Mytologické a alegorické motivy	3	Ornamentální motivy	8
Žánrové motivy	10	Neidentifikované motivy	6

K vypracování tabulky kachlů hradu Bruntál posloužila disertační práce Markéty Tymonové *Gotické a renesanční kachle ze slezských hradů*<sup>253</sup>. Největší zastoupení na této slezské hradní lokalitě mají kupodivu architektonické motivy. Další větší skupinou jsou náboženské kachle a samostatnou skupinu vytváří portrétní kachle.

<sup>252</sup> ERNEÉ, Michal. *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 5. České Budějovice, 2008. ISBN 978-80-86260-85-3.

<sup>253</sup> TYMONOVÁ, Markéta. *Gotické a renesanční kachle ze slezských hradů*. Disertační práce FF Masarykova univerzita Brno, 2011.

## Vízmburk

(Tabulka č. 7 – zastoupení motivů na hradě Vizmburku)

Náboženské motivy	3
Heraldické motivy	9
Fantastičtí tvorové	1
Nezařazené	4

Informace o motivech byly získány z diplomové práce *Archeologické nálezy z hradu Vizmburku* od Jana Košťála.<sup>254</sup> Nejčastějšími motivy jsou opět motivy heraldické. Obsahují zemské a rodové znaky. S kachli z Lichnice má soubor některé společné motivy jako sv. Jiří či motiv lva.

## Shrnutí

Dle jednotlivých tabulek lze shrnout, že nejčastějšími motivy na hradech jsou obvykle heraldické a hned po nich náboženské motivy. Třetí početnou skupinou jsou žánrové motivy. Unikátnost cechovních motivů na hradě Lichnici dokládá skutečnost, že kachle s cechovním znamením nebyly nalezeny na žádné lokalitě.

---

<sup>254</sup> KOŠTÁL, Jan. *Archeologické nálezy z hradu Vizmburku*. Diplomová práce FF Masarykova univerzita Brno, 2007.

## 9. Závěr

Cílem této práce bylo zpracování archeologických nálezů učiněných na hradě Lichnici a uložených v Městském muzeu v Čáslavi. S ohledem na velké množství kachlů, se práce soustředí pouze na kachle, jejichž nález byl s určitostí učiněn na hradě Lichnici.

Několik prvních kapitol se věnuje historii místa nálezu, dějinám bádání a obecnému vývoji kachlů a kachlových kamen a jejich výrobě. Hlavní část práce se věnuje podrobnému rozboru jejich ikonografických motivů. Jednotlivé motivy byly podrobně rozebrány z hlediska jejich významu, výskytu, nějakého příběhu, časového zařazení a analogií. Mnoho kachlů má analogie v Chrudimi.

Největší skupinu motivů zastupují kachle s heraldickými motivy. Ty obsahují celkem dvanáct kachlů, tvořených zemskými, městskými a cechovními znaky. Zemské znaky zastupuje motiv lva. Městské znaky reprezentují tři kachle města Chrudimi a jeden Kutné Hory. Skupina cechovních znamení je složena ze sedmi kachlů, přestože jde o motivy, a to zvláště na hradní lokalitě, vzácné.

Druhou nejpočetnější skupinou jsou kachle s náboženskou tematikou. Největší podíl kachlů zaujímají starozákonní motivy, i když u čtyřech těchto motivů se jedná pouze o zlomky. Novozákonní výjevy zobrazují Krista u očištěnce a Kristovo sestoupení do pekel. Mezi motivy svatých se kromě častého motivu sv. Jiřího vyskytuje i vzácný motiv sv. Scholastiky. Ostatní náboženské motivy zastupují dva andělé s kalichem.

Další velkou skupinou jsou světské motivy. Nejvíce kachlů patří do skupiny hrnčířských signatur, jež jsou zastoupené kachli hrnčíře Medka a jedním kachlem hrnčíře Papouška. Dále sem patří motivy hráčů vrhcábů, motivy z řemeslnického prostředí a rytířů na koni. Jsou sem zařazeny i dva kachle, jejichž přesný motiv není určen.

Do architektonických motivů jsou zařazeny i tři kachle s prořezávanou stěnou. Dále sem náleží dva zlomky cimbuří a římsová kachle s cimbuřím a rastrovým dekorem. Ornamentální motivy obsahují dvě kachle s motivem rozety. Mytologické, fantaskní a alegorické motivy tvoří motiv Meluzíny a dále motiv Aristotela a Phyllis.

Většina kachlů patří do období kolem roku 1500 a na počátek 16. století. Další výrazná skupina kachlů se řadí do druhé poloviny 15. století. Čtyři glazované kachle se zcela vymykají většinové dataci a náleží do druhé poloviny 16. století. Výskyt ostatních datací je ojedinělý.

Kachle datované kolem roku 1500 a kachle z počátku 16. století odpovídají období přestavby hradu za Mikuláše Trčka z Lípy. Třetí početná skupina, tedy kachle datované



do období druhé poloviny 15. století, mohla být buď umístěná na kamnech z éry Trčků nebo na starších kamnech. Glazované kachle, náležející do období druhé poloviny 16. století, patří do dalších mladších kamen. Minimálně tak na hradě existovala alespoň dvojice kamen.

Kde kamna stávala nelze přesně určit, protože při výkopech ve 30. letech 20. století nebyla vypracována nálezová dokumentace. Určitou informaci přinesl výzkum v roce 2004 spojený s rekonstrukcí hradby v místě jižního nároží, který objevil sondážní výkop, z období výkopů ve 30. letech, se zlomky kachlů.

Zastoupení výjevů kachlů z Lichnice bylo porovnáno s hrady Rabštejn nad Střelou, Český Krumlov, Bruntál a Vízmburk. Ze srovnání jednotlivých lokalit vyplynulo, že některé motivy se vyskytují na většině lokalit jako například sv. Jiří, Meluzína apod. Nejvíce kachlů zpravidla náleží do skupiny náboženských a heraldických motivů. Na žádné z lokalit nebyly nalezeny cechovní motivy, což dokládá unikátnost tohoto motivu na hradních lokalitách.

## 10. Conclusion

The aim of this work was the processing of archaeological findings made in the castle Lichnice and stored in the City museum in Čáslav. With regard to the large number of tiles, this work focuses only on tiles, whose finding was with certainty made at the castle Lichnice.

The first few chapters are devoted to the history of the place of finding, the history of the research and to the general development of tiles and tiled stove and their production. The main part of work is devoted to a detailed analysis of their iconographic motifs. Individual motifs were detaily analyzed with regard to their significance, the site of occurrence, some story, the time classification and analogies. Many of tiles have an analogy in Chrudim.

The largest group of motifs represent tiles with heraldic motifs. These include twelve tiles, consisting of provincial, municipal and guild features. Provincial features represents a lion motif. Municipal features represent three tiles of Chrudim and one of Kutná Hora. The group of guild features consists of seven tiles, although these motifs are, and especially at the castle area, rare.

The second largest group are tiles with religious themes. The largest number of tiles represent the Old Testament themes, although in four of these motifs it is only a fraction of the tile. New Testament scenes show the Christ in purgatory and the Christ's descent into hell. Between the motives of the saints, excerpt the frequent theme of St. George, are also found a rare motif St. Scholastica. Other religious motifs are represented by two angels with chalice.

Another large group are secular motifs. Most of tiles belong to a group of tiles pottery signatures, which are represented by tiles of the potter Medek and by one tile of the potter Papoušek. Futer more Beliny here backgammon players' motives, the motives from the craft sphere and the knight on horse. Into this group are also classified two tiles, whose exact motives are not specified.

Into the architectural motifs are also classified three tiles with a pierced wall. Including two fractions of tiles and mantelpiece with battlements and raster decor. Ornamental motifs contain two tiles with the motif of rossete.

Most tiles belong to the period around 1500 and the beginning of the 16th century. Another significant group of tiles is ordered into the second half of the 15th century. Four glazed tiles are beyond the majority dating and belong to the second half of the 16th century. The occurrence of other dating is rare.

Tiles dated around 1500 and tiles from the beginning of the 16th century are fall into the period of the reconstruction of the by Mikoláš Trčka z Lípy. The third large group of tiles dated into to the period of the second half of the 15th century could also include either a stove at Trčků times or could be placed on the older stoves. Glazed tiles belonging falling into the second half of the 16th century belong to the other stoves. Therefore, there were at least two pairs of stove at the castle.

Where the tiled stove stood can not be exactly determined, because during the excavations in the 30th years of the 20. century was not drafted any finding documentation. Certain information was brought by research in 2004 associated with the reconstruction of the walls at the southern corner, appeared at sounding excavation, from the period of excavations undertaken in the 30th years, from the fragments of tiles.

Representation of themes of tiles from Lichnice were compared with the castles of Rabštejn nad Střelou, Český Krumlov, Bruntál and Vízmburk. The comparison of the individual sites arise that some motifs are found in the most of localities such as St. George, Meluzina etc. The most of tiles usually belong to the group of religious and heraldic motifs. On none of the sites were found featured guild, which proving the uniqueness of this motif at the castle locations.

## 11. Bibliografie

### Prameny

- FRIČ, Jan. *Album fotografií z opravy hradu Lichnice*. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 2756.
- HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archív Městského muzea Čáslav.

### Literatura

- ATTWATER, Donald. *Slovník svatých*. Vimperk: Papyrus, 1993. ISBN 80-85776-06-5.
- *Biblií svatá aneb Všecka Svatá písmo Starého i Nového zákona* (podle posledního vydání kralického z roku 1613). Praha, 1949.
- BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. Praha: Národní muzeum, 2004. ISBN 80-7036-175-1.
- ČAREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích*. Praha: Academia, 1985.
- DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-003-9.
- ERNEÉ, Michal. *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 5. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2008. ISBN 978-80-86260-85-3.
- FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003. ISBN 80-903265-0-1.
- FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk – CHARVÁT, Petr – ŠUMBEROVÁ, Radka – TOMÁŠEK, Martin. *Čáslav – místo pro život. Svědectví archeologie*. Praha: Set out, 1999. ISBN 80-86277-04-6.
- HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008. ISBN: 978-80-7185-902-4.
- HAZLBAUER, Zdeněk. *Historické kamnové kachle z Rabštejna nad Střelou*. Praha: Unicornis, 1995. ISBN 80 – 901258-3-2.
- HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998. ISBN 80-7113-226-8.

- KOŠŤÁL, Jan. *Archeologické nálezy z hradu Vizmburku*. Diplomová práce FF Masarykova univerzita Brno, 2007.
- MATYKOVÁ, Ivana. *Lichnice*. 2 vyd. Třemošnice, 2009.
- MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady 1 - 2*. Praha: Odeon, 1972.
- MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krása, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2008. ISBN 978-80-86185-70-5.
- PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-238-4.
- RICHTEROVÁ, Julie. *Středověké kachle*. Praha: Muzeum hlav. města Prahy, 1982.
- ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989.
- TYMONOVÁ, Markéta. *Gotické a renesanční kachle ze slezských hradů*. Disertační práce FF Masarykova univerzita Brno, 2011.

### Odborné články

- BRYCH, Vladimír. Lvem mě nazývají... Středověké dlaždice a kachle s motivem českého znaku. In *Umění a řemesla* 41, 1999, č. 4, s. 60 – 65.
- DURDÍK, Tomáš. Stavební podoba jižního nároží hradu Lichnice v souvislosti s jeho počátky. In *Castellologica Bohemica* 2. Praha, 1991, s. 53 - 64.
- FRIČ, Jan. Jak jsme odkrývali hrad Lichnici. *Časopis turistů* 54. Praha, 1942, s. 24 – 25.
- FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum na hradě Lichnice (k.ú. Podhradí) v roce 2004. *Castellologica Bohemica* 10. Praha, 2006, s. 363 – 372. ISBN 80-86124-66-5.
- FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1 – 3.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Ještě jednou k problematice hradu Lichnice (diskuze o stavební podobě jižního nároží a jeho významu pro počátku hradu). *Castellologica Bohemica* 6. Praha, 1998, s. 467 - 474. ISBN – 80-86124-14-2
- FROLÍK, Jan. Středověké a renesanční kachle. In *Chrudimské vlastivědné listy* 12, 2003, č. 4, s. 19.

- FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. Zjišťovací výzkum na hradě Lichnici v roce 1991. In *Castellologica Bohemica* 3, 1993, s. 117 - 124.
- FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 523-538.
- HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znamením ševcovském cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 289-306.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 111 – 115.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Motiv mořské víly - Meluzíny – v ikonografii českých reliéfních kachlů. *Archaeologica historica* 14, 1989, s. 409 – 436.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologica historica* 21, 1996, s. 465 - 482. ISSN 0231-5825.
- HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 37 – 50. ISSN 978-80-903265-7-6.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Poznámky k metodice stavebních konstrukcí replik gotických a renesančních kachlových kamen pro účely historických expozic v České republice. *Památky středních Čech* 15, 2001, č. 2, s. 19 – 27.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Příspěvek k technologii výroby pozdně středověkých reliéfních kachlů. In *Archaeologia historica* 11, 1986, 489 – 504.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 421 - 445. ISSN 0231-5823.
- HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník* 1. Praha: Unicornis, 2003, s. 153 – 168. ISBN 80-86562-00-X
- KLÁPŠTĚ, Jan. Poznámky o sociálních souvislostech počátku šlechtických hradů v českých zemích. *Archeologické rozhledy* 55, 2003, č. 4, str. 786 - 800. ISSN 0323-1267
- LOSKOTOVÁ, Irena: Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. In *Středověké a novověké zdroje tradiční kultury*. Brno: Ústav evropské etnologie FF MU, 2006. s. 107 – 120. ISBN 80-239-7984-1.

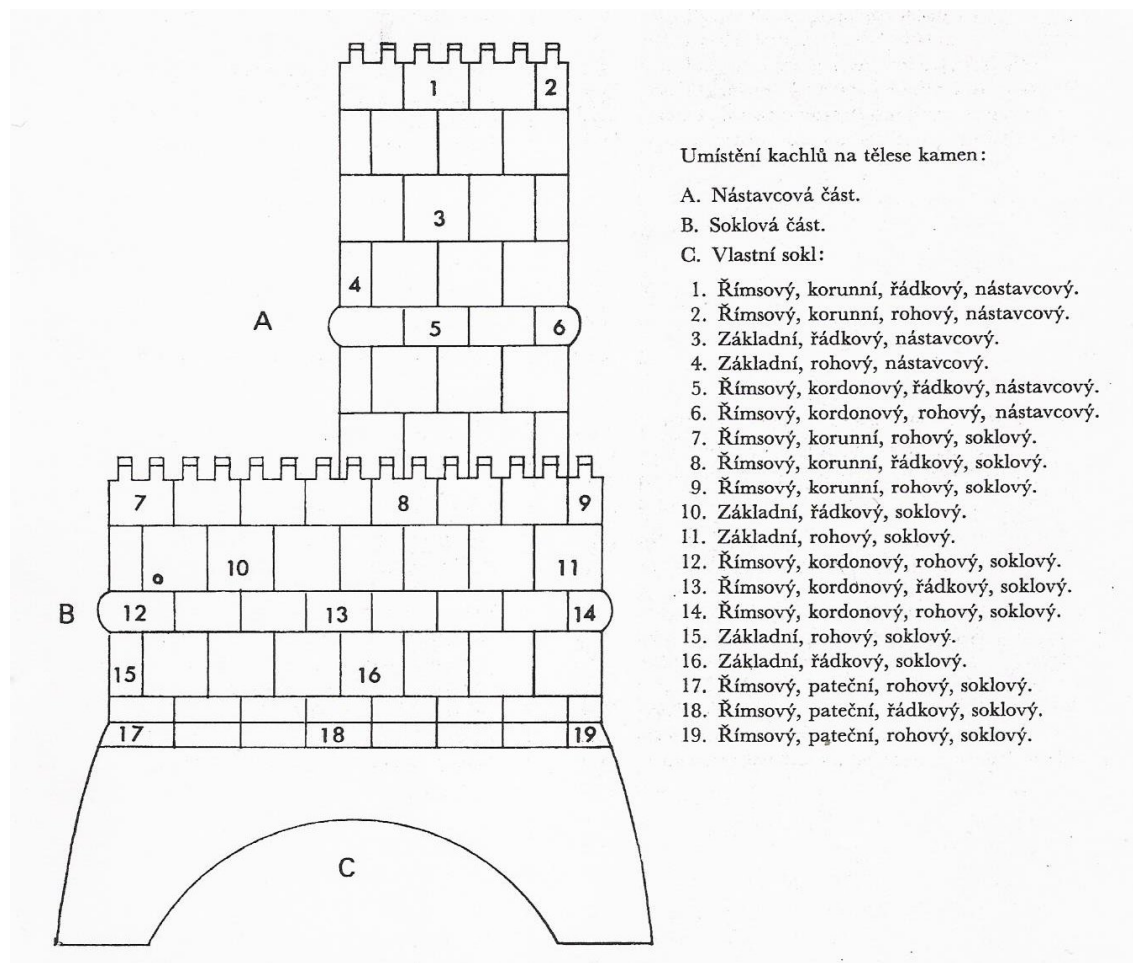
- SMETÁNKA, Zdeněk. České pozdně gotické kachle. *Umění a řemesla* 3, 1965, s. 84 – 89.
- SMETÁNKA, Zdeněk. K počátkům výroby komorových kachlů v Čechách. In *Archaeologica historica* 10. 1983. s. 145 – 154.
- SMETÁNKA, Zdeněk. K morfologii českých středověkých kachlů. In *Památky archeologické* 60, 1969, s. 228 – 265.
- SMETÁNKA, Zdeněk. Technologie výroby českých kachlů od počátků 14. století do počátku 16. století. In *Památky archeologické* 59, 1968, s. 543 – 578.
- SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 592 – 598.
- ŽEGKLITZ, J. Pozdně gotické kachle se jmény hrnčírů. In *Archeologické rozhledy* 39, 1987, 655-671.

#### **Internetové zdroje**

- [http://en.arup.cas.cz/cz/vyzkum/vyzkum\\_lichnice.html](http://en.arup.cas.cz/cz/vyzkum/vyzkum_lichnice.html) [citováno 12. března 2012]

## 12. Příloha

### 12.1. Schéma členění kamen a umístění kachlů



Obr. 1. Schéma členění kamen a umístění kachlů<sup>255</sup>

<sup>255</sup> SMETÁNKA, Zdeněk. K morfologii českých středověkých kachlů. In *Památky archeologické* 60,1969, s. 230.



## 12. 2. Katalog kachlů

### Kachel č. 1 - Znak města Chrudimi

Č. inv.: K 22
Celá ČVS a převážná část K kk.
R: Mš = 187 (celá), Mv = 193 (celá), Hk = 95.
IK: na zdvojeném, dole zahroceném erbovním štítku jednohlavá orlice s roztaženými letkami, hledící vpravo. V dolních rozích triloby (znak města Chrudimi).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světle růžově okrová, jemně drsná, slídová zrna.
K: úplná konická. Nahoře velký kruhový ZO (20), vlevo nepravidelně obdélný (14x6) a vpravo malý čtvercový. VO mírně oválný (125/140x100/115).
OVO: přímý, mírně zevně ovalený, nahoře rovný.
ZP: červenohnědá, zakouřený, slídová zrna.
H: homogenní, hojně kaménků.
Dat.: přelom 15. -16. století.



Obr. 2. Kachel č. 1 (ČVS)

## Kachel č. 2 – Adam a Eva

Č. inv.: K 23
Celá ČVS a úplná K kk.
R: Mš = 205 (celá), Mv = 202 (celá), Hk = 110.
IK: na zdvojeném, dole zahroceném erbovním štítku vyrůstá uprostřed ze džbánu srdcovitě značně stylizovaný strom. Na jeho kmeni ovinutý hrad s lidskou horní polovinou těla a hlavou se špičatou čepicí. Podává Evě, stojící vlevo jablko, Adam je vpravo (erb cechu hrnčířů).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světle růžově okrová, jemně drsná, slídová zrna.
K: úplná, konická. Vlevo velký kruhový ZO (18), nahoře a dole menší nepravidelné ZO. VO kruhový (105/120), zevně ovalený, nahoře nepravidelně rovný.
ZP: černohnědá, zakouřená, slídová zrna.
H: ?.
Dat.: přelom 15. – 16. století.



Obr. 3. Kachel č. 2 (ČVS)

### Kachel č. 3 - Hradební zed' s cimbuřmi

Inv. č.: K 24
Celá ČVS řím. k.
R: Mš = 185 (celá), Mv = 185 (celá).
IK: horní 2 řezaná cimbuří s pultovými stříškami. Na nich jednoduché erbovní štítky: vlevo stylizovaná hradební zed' se 3 stínkami, vpravo příčné břevno šikmo řezané. Mezi stínkami a na kraji další 3 pultové stříšky. Pod nimi provazec. Na většině větší rovné plochy do kosočtverců vepsané lomené oblouky, uprostřed nich kruhy se stylizovanými 5ti listými květy.
OL: jen dole, dovnitř jednostranně zaoblená.
ČVS: bělavě okrová, jemně drsná, slídový přetah.
K: hnědá, zevně ryté záchytné šroubovice, hojně slídy.
ZP: tmavě šedá, zakouřená, hojně slídových zrn.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: konec 15. až začátek 16. století.



Obr. 4. Kachel č. 3 (ČVS)

### Kachel č. 4 - Sv. Jiří na koni

Inv. č.: K 25
Úplně zachovalá ČVS kk s úplnou K.
R: Mš = 222 (celá), Mv = 224 (celá), Hk = 102.
IK: Sv. Jiří na koni vlevo bojuje s drakem vpravo, za koněm velká princezna. Po celé ploše stylizované květy.
OL: nepravidelný hranol.
ČVS: červenohnědý, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: úplná konická. Vpravo čtvercový ZO (5x5). VO nepravidelně kruhový (137/160). OVO vysoký, zevně ovalený, nahoře rovně seříznutý.
ZP: červenohnědá, zakouřená, hojně slídových zrn
H: ?
Dat.: přelom 15. – 16. stol.



Obr. 5. Kachel č. 4 (ČVS)



## Kachel č. 5 - Znak cechu obuvníků

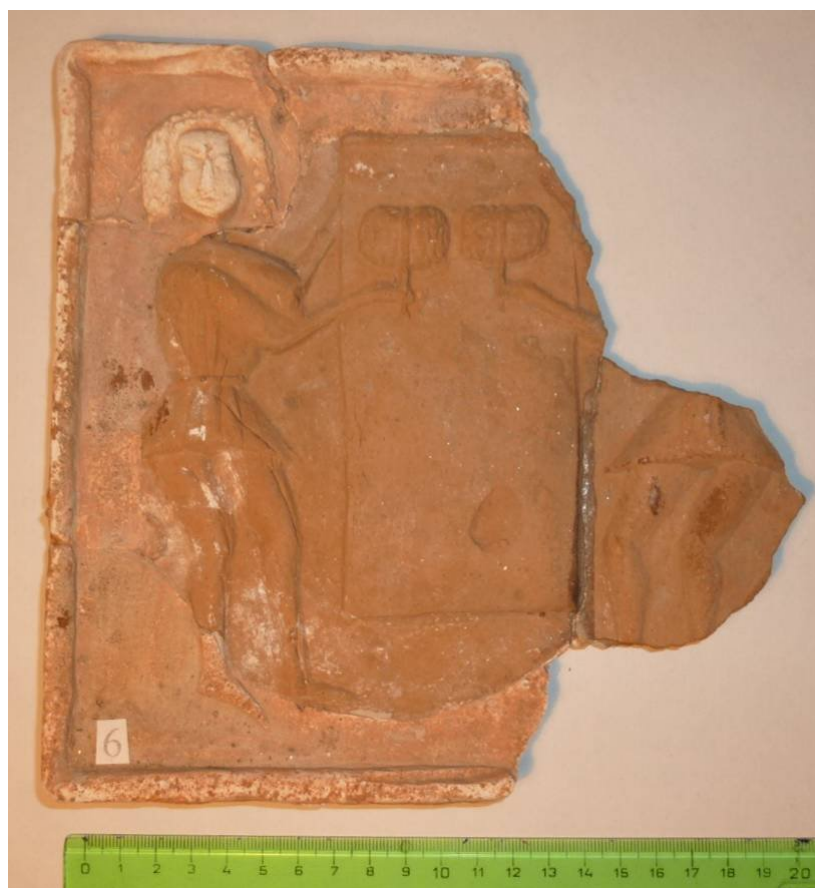
Inv. č.: K 34
Celý reliéf říms. obdél. řád. kk. Splepeno ze 3ks.
R: Mš = 226 (celá), Mv = 183 (celá).
IK: přední plocha svislá, horní k ní přiložená pod tupým úhlem. Vpředu: hrotitý gotický štítek, nesoucí 3 málo ohnuté nohy ve škorních s ostruhami. Na obou stranách po 3 svislých pásech vždy po 6 jednoduchých trojúhelnících (zevní pásy směřují hroty proti 2 vnitřním). Nahoře: vodorovně stylizované akanty. Mezi oběma plochami provazec se šikmými zářezy. Nahoře zbytky po 2 cimbuřích.
OL: jen dole – jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, zbytky slídového přetahu.
K: větší výběhy, oranžově okrová, užší ploché záchytné šroubovice.
ZP: šedá a černá, zakouřená, prstování.
H: homogenní, hojně kaméneků.
Dat.: okolo poloviny 15. století ?.



Obr. 6. Kachel č. 5 (ČVS)

### Kachel č. 6 - Postavy drhnoucí sukno

Inv. číslo: K 36
Střed a levá ½ reliéfu kk, slepeno ze 6 ks.
R: Mš = 200 mm, Mv = 198 mm (celá).
IK: uprostřed větší obdélná plocha, vlevo celá postava v gotickém obleku, z pravé jen část noh. Oba drží v ruce barvířské "houby", jimiž hladí plochu.
OL: jednoduchá, dovnitř zaoblená.
ČVS: tmavě červená až červenohnědá, místy hladká, místy porézní.
K: Ø
ZP: větší část přetažena recentně sádrou, papilární lišty, světle hnědá.
H: tmavší šedavé jádro, kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století (?).



Obr. 7. Kachel č. 6 (ČVS)

## Kachel č. 7 - Rytíř na koni

Č. inv.: K 37
Větší část reliéfní plochy kk.
R: Mš = 191 (celá), Mv = 220.
IK: Rytíř ve zbroji na koni vlevo se štítem a dřevcem, část druhého dřevce proti němu, na přilbě zakončení ve tvaru koruny, na ní ryba, za ním fafrnochy, z koně vlaje příkrývka (Smil ze Světlíka?).
OL: jednoduchý hranol přechází do reliéfu plynulým výžlabkem.
ČVS: zelená, zčásti odražená glazura bez engoby, na hlavě koně má jiný charakter.
K: Ø.
ZP: část šedohnědá, větší část přetažena recentně sádrrou.
H: cihlově červená, homogenní.
Dat.: 1. polovina 16. století (?).
Pozn.: Pravděpodobně slepeno ze 2 ks různých kachlů (viz odlišná hlava koně, která "nepřiléhá" a druhý dřevce, jenž nemá pokračování). Tím je nejistá i celková šířka kachle, protože jeho okraj tvoří jen zlomek s hlavou, ostatní je recentní sádra.



Obr. 8. Kachel č. 7 (ČVS)

## Kachel č. 8 - Skupina žen

Č. inv.: K 38
Větší část reliéfní lochy obdélného kk, slepeno z 5 ks.
R: Mš = 195 (celá), Mv = 245.
IK: Dole skupina renesančně oděných žen, z nichž sedící má obnažené nohy, které jí myje (?) další postava. V horní polovině balustráda z kuželek, za ní hráč na lyru a další s neidentifikovaným nástrojem. V pozadí církevní stavba. Nad skupinou nápis v majuskuli: „NON MECHABERWI VI“. Vše v jednoduché renesanční arkádě, vedle sedící ženy nejasný motiv (náhrobek?).
OL: jednoduchý hranol.
ČVS: zelená glazura různých zelených a zelenočerných odstínů s malým leskem, místy porézní.
K: O.
ZP: okrová a okrově šedá, ostrý zřetelný otisk textilie, část recentně přetažená sádrou.
H: světle šedá, homogenní.
Dat.: 2. polovina 16. století.



Obr. 9. Kachel č. 8 (ČVS)



## Kachel č. 9 - Skupina osob pod stromem

Č. inv.: K 39
Větší část reliéfní plochy obdélného kk, slepeno z více kusů.
R: Mš = 194 (celá), Mv = 285 (celá).
IK: v jednoduché renesanční arkádě (pilastry, zdobený oblouk, v rozích andílci) hlavní motiv: skupina osob, stylizovaný strom, v pozadí stavba, pod arkádou majuskulní nápis: „HONORE PATREM TUUM ET MATREM TUAM IIII“.
OL: jednoduchý hranol.
ČVS: jemně glazovaná, různé odstíny, většinou tmavé, na modré (!) engobě, různý stupeň lesku, částečně při LO doplněn sádrou.
ZP: zcela překryta recentní sádrou.
H: homogenní (?).
Dat.: 2. polovina 16. století.



Obr. 10. Kachel č. 9 (ČVS)

## Kachel č. 10 - Kristus

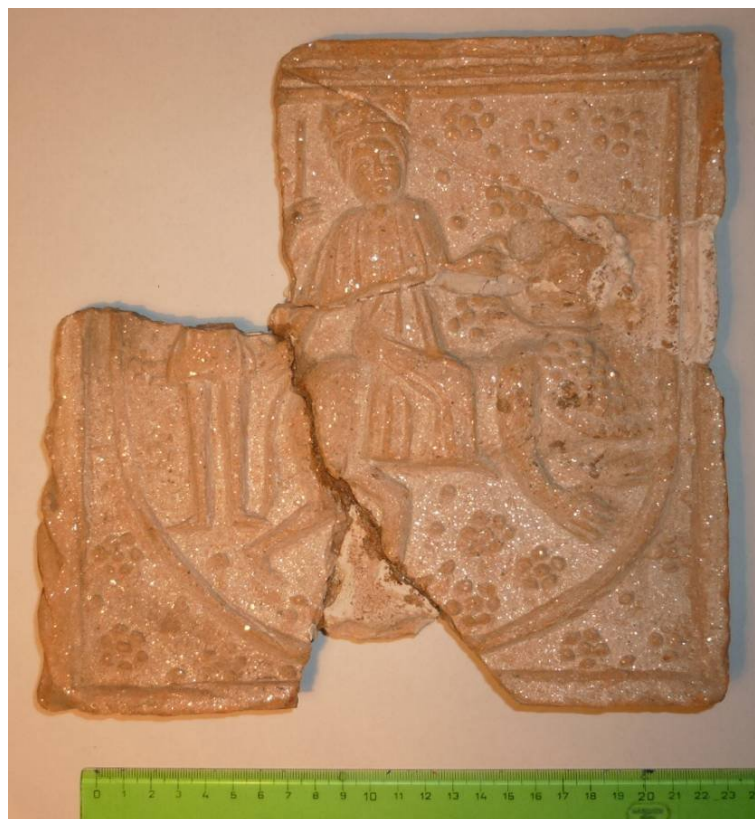
Č. inv.: K 40
Celá ČVS obdélného kk.
R: Mš = 195 (celá), Mv = 237 (celá).
IK: jednoduchá renesanční arkáda (pilastry, zdobený oblouk, v rozích andílci) hlavní motiv: ukřižovaný Kristus nad ním nezřetelné INRI + skupina osob (jeden mečem stíná ženu + andílek mu v tom brání) vlevo sloup s nezřetelným motivem.
OL: jednoduchý hranol.
ČVS: zelená poleva různých odstínů a silného lesku.
K: O.
ZP: zcela recentně pokryta sádrou.
H: ?.
Dat.: 2. polovina 16. století.



Obr. 11. Kachel č. 10 (ČVS)

## Kachel č. 11 - Aristoteles a Phyllis

Č. inv.: K 44
Větší část reliéfu k rohového. Spleno z 5 ks.
R: Mš = 224 (k rohu celá), Mv = 223 (celá).
IK: na erbovním štítu mužská (?) postava "na čtyřech", na ní sedí žena v ruce pásek (?), vedle ještě část další postavy. Celý reliéf zdoben stylizovanými kytičkami. Na pravém okraji část nárožního vývalku se šikmými záseky. Z druhé ČVS nezř. zbytky („Aristoteles a Phyllis“).
OL: jednoduchý nepravidelný hranol.
ČVS: světle béžově hnědá, jemně drsná, slídová zrna, částečně recentně doplněná.
K: jen výběh, zevně hojně slídových zrn.
ZP: černá a světle hnědá, větší část recentně pokrytá sádrovým přetahem.
H: homogenní, hojně slídových zrn, silný reliéf (17).
Dat.: 2. polovina 15. stol. až přelom 15. a 16. století.



Obr. 12. Kachel č. 11 (ČVS)

### Kachel č. 12 - Pětिलistá rozeta

Č. inv.: K 47
Celá ČVS kk s většími výběhy K, slepeno ze 3 ks.
R: Mš = 205 (celá), Mv = 205 (celá).
IK: třívrstevná nezdobená pětिलistá rozeta, uprostřed kroužek.
OL: nepravidelná dovnitř jednostranně zaoblená.
ČVS: světlý okr, jemně drsná.
K: větší výběhy, zevně ryté záchytné šroubovice. Dole menší nepravidelný ZO nahoře zbytek po velkém kruhovém ZO.
ZP: částečně zakouřená, prstování.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 13. Kachel č.12 (ČVS)



### Kachel č. 13 - Hrnčíř s konvářem

Inv. č.: 48
Většina ČVS kk, PDR recentně doplněn, slepeno ze 4 ks.
R: Mš = 215 (celá), Mv = 222 (celá)
IK: „hrnčíř a konvář“. Vlevo na stoličce sedí goticky oblečený muž, točící na „špruslaku“ hrnek. Vpravo muž drží v levé ruce konvici, za ním džbán. Celá plocha zdobena větvičkami a stylizovanými kytičkami.
OL: nepravidelný hranol.
ČVS: okrově a tmavě hnědá, jemně drsná, slídová zrna.
K: Ø.
ZP: hnědá a červenohnědá, částečně zakouřená.
H: místy oranžové a šedé jádro, hojně slídových zrn.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 14. Kachel č. 13 (ČVS)

### Kachel č. 14 - Peroucí se hráči

Č. inv.: K 49
Celá ČVS kk.
R: Mš = 207 (celá), Mv = 212 (celá).
IK: peroucí se hráči vrhcábů. Mezi nimi nakoso postavený stolec se 4 nohama, na něm vrhcábnice a 2 kostky. V PHR a LHR nápis gotickou minuskulí: Medek (Medeli?).
OL: nepravidelný hranol.
ČVS: světle hnědá, hladká, slídová zrna.
K: velké výběhy, nahoře zbytek velkého kruhové ZO.
ZP: zakouřená, hlubší prstování a rýhování.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 15. Kachel č. 14 (ČVS)

### Kachel č. 15 - Meluzina II. typu

Č. inv.: K 50
Úplná, jen dole částečně doplněná VS kk.
R: Mš = 213 (celá), Mv = 204 (celá).
IK: Meluzina II. typ.
OL: dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, slídková zrna.
K: větší výběhy, zevně tmavě okrová, vpravo ZO ve tvaru nakoso postaveného čtverce.
ZP: šedohnědá, zakouřená, prstování, část recentně přetažená sádrrou. U ZO stopy po prořezávání.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 16. Kachel č. 15 (ČVS)

## Kachel č. 16 - Erb města Chrudimi

Č. inv.: K 51
SZ: úplná ČVS kk s celým profilem K, slepeno z 25 kusů.
R: Mš = 205 (celá), Mv = 126 (celá), Hk = 90.
IK: střední motiv: dole zašpičatělý a vpravo nahoře vykrojený erbovní štítek s jednohlavou korunovanou vpravo hledící orlicí. Okolo štítu kruhový medailon s gotickým nápisem: „Erb miesta Chrudimie dielal toto medek ian“. Ve všech čtyřech rozích triloby.
OL: oboustranně zaoblená.
ČVS: střední, místy tmavší okr, jemně drsná, slídová zrna.
K: pozdně gotická konická, hrubě formované záchytné šroubovice. VO kruhový, OVO silně zevně ovalený, nahoře rovný. ZO: nahoře - nejprve řezaný a potom formovaný, dole obdélný nepravidelně kruhový.
ZP: zakouřená, černá a černohnědá, část recentně překryta sádro. Nahoře i dole stopy po prořezání ZO.
H: světlejší, oranžové jádro, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.



Obr. 17. Kachel č. 16 (ČVS)



### Kachel č. 17 - Anděl s kalichem

Č. inv.: K 52
Úplná ČVS kk, slepeno ze 2 kusů.
R: Mš = 209 (celá), Mv = 207 (celá).
IK: Anděl držící oběma rukama na prsou kalich. Na hlavě má křížek.
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, lesklá, silný přetah slídou, jemně drsná.
K: výběhy, hnědá, slídová zrna. Dole nepravidelně proříznutý ZO.
ZP: částečně zakouřená, černá a hnědá, prstování.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století (?).



Obr. 18. Kachel č. 17 (ČVS)

## Kachel č. 18 - Římsový kachel

Č. inv.: K 53
Celá ČVS říms. kk s úplnou K.
R: Mš = 194 (celá), Mv = 150 (celá) bez cimbuří, 187 s cimbuřím, Hk = 132.
IK: nahoře 2 stínky cimbuří s pultovými stříškami, pod nimi majuskulní nápis ME DE (Medek?). Na krajích mezi cimbuřím další 3 pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Ostatní plocha rovinná, na ní soustava kosočtverců vždy se 4 gotickými oblouky.
OL: jen dole, nepravidelná.
ČVS: světle okrová, lesklá (souvislý přetah slídou), na horním cimbuří zbytek červeného přetahu.
K: zcela zachovalá, konická, zevně mělké záchytné šroubovice a zbytky hliněného výmazu, hnědá a šedohnědá, slídová zrna. VO kruhová (vnitřní Ø = 110, zevní = 141), OVO zevně silně ovalený, nahoře rovný. Na dolní ploše velký kruhový ZO (16).
ZP: černá, silně zakouřená.
H: homogenní (?).
Dat.: počátek 16. století (?).



Obr. 19. Kachel č. 18 (ČVS)

## Kachel č. 19 - Český lev

Č. inv.: K 56
LHR a LDR, část reliéfu kk. Ostatní doplněno sádrou.
R: Mš = 178, Mv = 218 (celá).
IK: Český heraldický lev na gotickém erbovním štítku ve skoku vlevo. V dolních rozích triloby.
OL: dole a nahoře jednoduše dovnitř zaoblený hranol, vlevo široký hranol s menším hranolem uprostřed.
ČVS: světle cihlově hnědá, jemně drsná, z velké části recentně doplněná sádrou.
K: jen výběhy.
ZP: zakouřená, prstování, slídivá zrna, převážně přetažena sádrou.
H: homogenní, drobné kaménky, silný reliéf (16).
Dat: 2. polovina 15. století až začátek 16. století.



Obr. 20. Kachel č. 19 (ČVS)

### Kachel č. 20 - „Kristus u očistce“

Č. inv.: K 60
Mírně obdélná ČVS kk, HO, LO a DO doplněny sádrou.
R: Mš = 203 (celá), Mv = 225 (celá).
IK: jednoduchá renesanční arkáda (pilastry, zdobený oblouk, v rozích andílci). „Kristus u očistce“ za ním stojící mužská postava, před ním v poloportálku mužská polopostava a hlava ďábla (?). Okolo hlavy svatozář, v ruce hůl (praporec?).
OL: jednoduchý širší hranol.
ČVS: tmavě zelená glazura.
K: O.
ZP: převážně recentně přetažena sádrou, střední okr, zřetelný otisk textilu, hlubší lineární rýhy.
H: ?.
Dat: 2. polovina 16. století.



Obr. 21. Kachel č. 20 (ČVS)



## Kachel č. 21 - Erb řezníků

Č. inv.: K 61
Zcela zachovalý reliéf kk. Spleno ze 6 ks.
R: Mš = 205, Mv = 207 (celá).
IK: dvojitá, dole špičatý erbovní gotický štítek. Na něm dvouocasý lev ve skoku doprava. Před ním 2 zkřížené sekery (cechovní erb řezníků).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: střední a tmavší okr, jemně drsná, slídová zrna.
K: výběhy, zevně jednoduše rytá záchytná šroubovice, oranžově okrová, vlevo i vpravo zbytky po velkých kruhových ZO.
ZP: okrově hnědá a hnědá, místy šedohnědá, částečně zakouřená, většina přetažena recentně sádrou.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století (?).



Obr. 22 Kachel č. 21 (ČVS)

## Kachel č. 22 - Peroucí se hráči

Č. inv.: K 62
Celý reliéf kk bez PHR.
R: Mš = 181 (celá), Mv = 172.
IK: Peroucí se hráči vrhcábů (levý celý, pravý jen dolní polovina). Mezi nimi hrací stolec s vrhcábnicí, 2 kostkami a 9 žetony. Vpravo dole převrhnutá konvice, vlevo kulatá calta (?).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: střední okr, jemně drsná, slídová zrna.
K: výběhy, zevně jednoduché ryté záchytné šroubovice a zbytky hliněného výmazu. Dole zbytek většího kruhové ZO, vpravo zbytek prořezávaného ZO, vlevo malý ZO zalepený před výpalem hlínou.
ZP: tmavě šedohnědá, zakouřená, hojně slídových zrn, při obou bocích K stopy po prořezávání ZO.
H: homogenní, slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 23. Kachel č. 22 (ČVS)

### Kachel č. 23 - Rytíř ve zbroji

Č. inv.: K 63
Reliéf kk bez středu – doplněno sádrou a LHR, slepeno z 5ks.
R: Mš = 203 (celá), Mv = 200 (celá).
IK: vpravo rytíř v plátové zbroji s přilbou, z levého jen nohy. Uprostřed nahoře “W“, malá část erbu vlevo (erbovní znak ševcovského cechu).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: tmavší okr, jemně drsná, zakouřená, většina přetažena recentně sádrou.
H: homogenní, oranžová.
Dat.: konec 15. století.



Obr. 24. Kachel č. 23 (ČVS)

## Kachel č. 24 - Jednohlavá orlice

Č. inv.: K 66
Celý kk včetně celé K.
R: Mš = 191 (celá), Mv = 200 (celá), Hk = 110.
IK: jednohlavá orlice na erbovním štítku dole hrotitým, hledící vpravo. V dolních rozích trojlaločné šípátky.
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý, hladká.
K: úplná, pozdně gotická, konická. VO kruhový (110/120), OVO zevně ovalený nahoře rovný. Vlevo větší, nepravidelně kruhový ZO (22x15), nahoře obdélný ZO.
ZP: černá a černohnědá, zakouřená.
H: světlý okr, homogenní, hojně kaménků.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 25. Kachel č. 24 (ČVS)



### Kachel č. 25 - Kachel s got. erbovním štítkem

Č. inv.: K 67
Celá ČVS říms. kk. s částí K.
R: Mš = 227 (celá), Mv = 183 (celá).
IK: uprostřed jednoduchý, dole hrotitý gotický erbovní štítek s 3 ohnutým a nohama ve škorních s ostruhami. Vpravo i vlevo po 3 sloupcích po 6 trojúhelníků. Zevní sloupce hroty dovnitř, vnitřní ven. Nahoře tordovaný provazec. Horní menší plocha odkloněná pod tupým úhlem, na ní stylizovaný rostlinný úponek.
OL: jen nahoře a dole, dovnitř jednostranně zaoblená.
ČVS: střední okr, jemně drsná, ojedinělá slídová zrna.
K: jen výběh. Hnědá slídová zrna, nepravidelně formované záchytné šroubovice.
ZP: hnědá a červenohnědá, zakouřená, prstování, slídová zrna.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: 15. století.

## Kachel č. 26 - Erb s nebozezem

Č. inv.: K 68
Pravá polovina říms. kk s celým profilem K. Levá polovina před vypálením hladce odříznuta.
R: Mš = 130 (celá), Mv = 172 (celá), Hk = 118.
IK: Na větší ploše-kolmé částečně seříznutý jednoduchý, dole hrotitý gotický erb se svisle postaveným nebozezem. Vpravo 3 sloupce trojúhelníků po šesti, zevní s hroty dovnitř, vnitřní ven. Nahoře šikmo tordovaný provazec zleva z hora vpravo dolů s částečně setřelým reliéfem. Horní plocha po tupým úhlem odkloněná s nezřetelným rostlinným prvkem.
OL: jen nahoře a dole – nepravidelný hranol.
ČVS: světlý okr, hladká se souvislým přetahem slídy.
K: gotická, konická, zevně ryté záchytné šroubovice. VO kruhový, zevně široce ovalený, nahoře rovná. Vpravo velký oválný ZO (20x15).
ZP: šedočerná a černá, zakouřená. Prstování, papilární lišty, slídová zrna.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: 15. století.



Obr. 26. Kachel č. 26 (ČVS)

### Kachel č. 27 - "Adam a Eva u stromu poznání"

Č. inv.: K 69
Celá ČVS kk s částí K.
R: Mš = 210 (celá), Mv = 207 (celá).
IK: na zdvojeném, dole hrotitým gotickém erbovním štítku je uprostřed silně stylizovaný strom, vyrůstající ze džbánu s obtočeným hadem s antropomorfní hlavou, podávající Evě jablko. Eva vlevo, Adam vpravo („Adam a Eva u stromu poznání“).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, jemně drsná.
K: výběhy. Širší, ploché, ostře ryté záchytné šroubovice, stopy po ZO recentně zaplněných sádrou.
ZP: černá, zakouřená, prstování. Část recentně překryta sádrou.
H: místy cihlově červené jádro, kaménky.
Dat.: 15. století.



Obr. 27. Kachel č. 27 (ČVS)

## Kachel č. 28 – Rozeta

Č. inv.: K 70
Celý kk, s úplnou K.
R: Mš = 202 (celá), Mv = 209 (celá), Hk = 110.
IK: stylizovaná třívrstevná pětilistá rozeta s kruhovým středem.
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: narůžovělý okr, zbytky souvislého slídového přetahu, jemně drsná.
K: úplná, gotická, konická. Zevně široké ploché záchytné šroubovice. VO kruhový (115/130). Na obou bocích proříznuté obdélné ZO, částečně při výrobě zalepené hlinou, nahoře velký kruhový ZO (16).
ZP: černohnědá, zakouřená.
H: ?.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 28. Kachel č. 28 (ČVS)

### Kachel č. 29 - Anděl s křídly

Č. inv.: K 72
Celá ČVS kk a částí K. Slepenec ze 4 ks.
R: Mš = 214 (celá), Mv = 210 (celá).
IK: Velký anděl s křídly, držící oběma rukama na prsou kalich.
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: okrově šedá, hladká, zbytky souvislého přetahu slídou.
K: výběhy. Šedohnědá, vpravo velký kruhový ZO (17).
ZP: černá, silně zakouřená, prstování.
H: oranžová, homogenní, kaménky.
Dat.: 15. století.



Obr. 29. Kachel č. 29 (ČVS)



### Kachel č. 30 - Lilie

Č. inv.: K 73
Celý reliéf říms. kk bez DO, slepenec ze 2 ks.
R: Mš = 208 (celá), Mv = 166 (celá bez cimbuří), 205 (celá s cimbuří).
IK: nahoře 2 stínky cimbuří s pultovými stříškami, pod nimi minuskulní nápis "me deli" (medek, medea, medeli?). Na krajích a uprostřed další 3 pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva zhora vpravo dolů řezaný provazec. Ostatní plocha rovná, na ní plastická gotická neprořezávaná lišta ve tvaru nepravidelné rozvaliny, uvnitř jejích polí vždy po 4 zkřížených stylizovaných lilích.
OL: jen dole jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: hladká, silně lesklá, souvislý přetah slídou, středně okrová.
K: větší výběh, zevně okrová, hojně slídových zrn.
ZP: černá a černohnědá, zakouřená, důlkové prstování, hojně slídových zrn.
H: homogenní, hojně slídových zrn.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 30. Kachel č. 30 (ČVS)

### Kachel č. 31 - Sv. Scholastica

Č. inv.: K 74
Celý obdélný kk s úplnou K.
R: Mš = 198 (celá), Mv = 232 (celá), Hk = 97.
IK: ženská postava v řasnatém rouchu a královskou korunou, držící v levé ruce ptáka a v pravé stylizovanou berlu (?). Celá v hrotitěm profilovaněm gotickěm oblouku "jeptišce", zevně zdobeněm rostlinněm úponkem s listy a nahoře kraby (Sv. Scholastica).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená, dole chybí.
ČVS: úplný okr, hladká, slídová zrna.
K: úplná, gotická, zevně nezřetelná vytáčecí rýha, dole zřetelně přimazávaná k ČVS. VO kruhový (111/ 86), přímý, rovný, nahoře rovně seříznutý. Vpravo velký kruhový ZO (19).
ZP: černá, silně zakouřená, hojně slídových zrn.
H: ?.
Dat.: 15. století.



Obr. 31. Kachel č. 31 (ČVS)

### Kachel č. 32 - Znak Kutné Hory

Č. inv.: K 75
Celý kk s úplnou K, slepeno ze 3 ks.
R: Mš = 226 (celá), Mv = 228 (celá), Hk = 105.
IK: V kruhovém profilovaném medailonu, dole propleteném, vpravo český heraldický lev, obrácený vlevo, vlevo jednohlavá orlice, obrácená vpravo. Oba drží uprostřed kalich, nad ním královská koruna. V rozích šípatky, v dolních rozích konce roušky („znak Kutné Hory“).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, velmi hojně slídových zrn.
K: úplná, gotická, konická. VO kruhový (140/ 160).
OVO: silně zevně ovalený, nahoře rovný, na povrchu K hojně slídových zrn. Vpravo i vlevo obdélné ZO.
ZP: černá, silně zakouřená, hojně slídových zrn, po celé ploše mezi ZO stopy po jejich řezání.
H: ?.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 32. Kachel č. 32 (ČVS)



### Kachel č. 33 – Okno

Č. inv.: K 114
Celá stínka cimbuří říms. kk.
R: Mš = 42, Mv = 60.
IK: v řezané stínce cimbuří obdélné, křížově dělené okno.
OL: 0.
ČVS: okrově bělavě šedá, slídový přetah.
K: O.
ZP: jako ČVS.
H: homogenní, hojně slídových zrn.
Dat.: 15. – 16. století.



Obr. 33. Kachel č. 33 (ČVS)

### Kachel č. 34 - Stínka se stříškou

Č. inv.: K 242
Volně řezaná stínka cimbuří řím. kk s částí ČVS.
R: Mš = 57, Mv = 88
IK: stínka s pultovou stříškou s obdélným překříženým oknem. Pod ní zbytky 3 vodorovných odstupujících vývalků.
OL: O.
ČVS: stříbřitě lesklý slídový přetah na středním okru, jemně drsná. Z boku cimbuří stopy po řezání.
K: O.
ZP: jen část pod cimbuřím, šedočerná, zakouřená, kaménky.
H: střední šedavé jádro, drobné kaménky, slída.
Dat.: konec 15. až začátek 16. století.



Obr. 34. Kachel č. 34 (ČVS)

**Kachel č. 35 - Nápisová páska /část/**

Č. inv.: K 331
Část ČVS kk.
R: Mš = 77, Mv = 65.
IK: část nápisové pásky s majuskulním nápisem „APO“ (PAPOUŠEK).
OL: O.
ČVS: bělavě šedá, jemně drsná, ojedinělá slídová zrna.
K: O.
ZP: jako ČVS, otisk textilu, stopa po řezání ZO.
H: homogenní, drobné ostřívo.
Dat.: 1. polovina 16. století.



Obr. 35. Kachel č. 35 (ČVS)

### Kachel č. 36 - Část prořezávaného kachle

Č. inv.: K 480
Část gotické kružby prořezávaného kachle.
R: Mš = 40, Mv = 73.
IK: část prořezávaného oblouku s uraženými výstupky.
OL: O.
ČVS: zelená lesklá poleva na šedavé engobě.
K: O.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé drobné kaménky a slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 36. Kachel č. 36 (ČVS)

### Kachel č. 37 - Část prořezávaného kachle

Č. inv.: K 481
Část kružeb prořezávaného kachle
R: Mš = 63, Mv = 56.
IK: v kruhu 3 prořezávané rotující plaménky a tři stylizované neprořezávané květy.
OL: O.
ČVS: zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: O.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červené, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 37. Kachel č. 37 (ČVS)

### Kachel č. 38 - Rohový zlomek

Č. inv.: K 557
Rohový zlomek prořez. k. s částí K.
R: Mš = 51, Mv = 47.
IK: malé hrotité prořez. oblouky.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: hnědá a tmavě hnědá částečně přepálená lesklá poleva.
K: rohový výběh. Zevně nahoře přepálená do černohněda, dole tmavý okr.
ZP: hnědá silně lesklá poleva bez engoby.
H: nehomogenní, tmavě šedá a světle cihlová, ojedinělé ostrivo.
Dat.: 2. polovina 15. století.



Obr. 38. Kachel č. 38 (ČVS)

### Kachel č. 39 – Neurčitelný motiv

Č. inv.: K 603
Část ČVS kk.
R: Mš = 52, Mv = 65.
IK: část nápisové pásky s písmeny „HO“ (HO?) s křížovým znakem (prorok).
OL: O
ČVS: bělavě šedý souvislý slídový přetah, část zakouřená.
K: O.
ZP: oranžová, hojně slídových zrn, dodatečný nálep keramické hmoty.
H: jako ZP, ojedinělá slídová zrna.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 39. Kachel č. 39 (ČVS)

### Kachel č. 40 – Neurčitelný motiv

Inv. č.: K 604
Část ČVS kk.
R: Mš = 45, Mv = 58.
IK: lidská ruka, držící okraj kroužky zdobeny páskou.
OL: O.
ČVS: stříbřitě lesklý souvislý přetah s většími slídovými zrny, část tmavě okrová.
K: O.
ZP: hnědá, hojně velkých slídových zrn. Lehce zakouřeno, prstování.
H: střední šedý proužek, okraje hnědé. Slídová zrna, drobné kaménky.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 40. Kachel č. 40 (ČVS)



### Kachel č. 41 – Neurčitelný motiv

Č. inv.: K 605
Okraj kk s částí ČVS.
R: Mš = 90, Mv = 83.
IK: část přeložené nápisové pásky s písmeny „vid“.
OL: složitá: širší plochý hranol a dva vývalky.
ČVS: většinou souvislý bílý stříbřitě lesklý přetah na tmavém okru, ojediněle slídová zrna.
K: výběh s částí prořezávaného ZO.
ZP: šedá, zakouřená, ojedinělá slídová zrna, z boku stopy po prořezávání ZO.
H: oranžová, hojně drobných kamének, slídová zrna, u okraje střední šedý proužek.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 41. Kachel č. 41 (ČVS)

### Kachel č. 42 - Neurčitelný motiv

Č. inv.: K 606
Roh kk s částí ČVS.
R: Mš=123, Mv=106
IK: přeložená nápisová páska s písmeny, z nichž je zřetelné jen EL, vedle malá ozdoba.
OL: složitá: jednoduchý vysoký hranol, větší a menší vývalek.
ČVS: místy souvislý stříbřitě lesklý přetah, hojně větších slídových zrn na středním okru.
K: větší rohový zaoblený výběh. Zevně jako ČVS, ale i černý, zakouřený, hojně slídových zrn.
ZP: černá, silně zakouřená, hojně slídových zrn.
H: homogenní, tmavý okr, slídová zrna.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 42. Kachel č. 42 (ČVS)

### Kachel č. 43 – Neurčitelný motiv

Č. inv.: K 607
PDR s větší částí ČVS.
R: Mš = 105, Mv = 101.
IK: pravá část lidské postavy ve zřásněném rouchu s pravou rukou ohnutou na prsa (prorok?).
OL: složitá: širší dovnitř zaoblená + dva plošší vývaly.
ČVS: větší část přetažena souvislým bělavým přetahem, slídová zrna.
K: jen menší rohový výběh, dole část prořezávaného ZO, zevně oranžově okrová.
ZP: světle šedá, lehce zakouřená, ojedinělá slídová zrna, prstování.
H: střední šedavý proužek, oba zevní okraje oranžové, kaménky, slídová zrna.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 43. Kachel č. 43 (ČVS)

### Kachel č. 44 - Neurčitelný motiv

Č. inv.: K 608
Část ČVS kk.
R: Mš = 69, Mv = 75.
IK: část nápisové pásky s písmeny „EL“ a okrajovým zdobením kroužky, kterou drží lidská ruka, část ozdoby (prorok).
ČVS: část souvislý bělavý stříbřitý přetah, hojně slídových zrn na tmavě oranžovém okru, silný reliéf (14).
K: O.
ZP: černá, silně zakouřená, hojně velkých slídových zrn.
H: homogenní, oranžová, ojedinělé kaménky a slídová zrna.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 44. Kachel č. 44 (ČVS)

### Kachel č. 45 – Neurčitelný motiv

Č. inv.: K 609
Část ČVS kk.
R: Mš = 48, Mv = 97.
IK: konec nápisové pásky s třásněmi a písmeny „EZO“ ? (prorok).
OL: O.
ČVS: velmi četná slídová zrna na světle oranžovém okru.
K: O.
ZP: černá, silně zakouřená, hojně slídových zrn.
H: homogenní, světlý okr, místy drobné černavé ostřivo.
Dat.: přelom 15. a 16. století.



Obr. 45. Kachel č. 45 (ČVS)



### 12. 3. Fričova fotografie nálezů



Obr. 46. Pohled do skříně s nálezy<sup>256</sup>

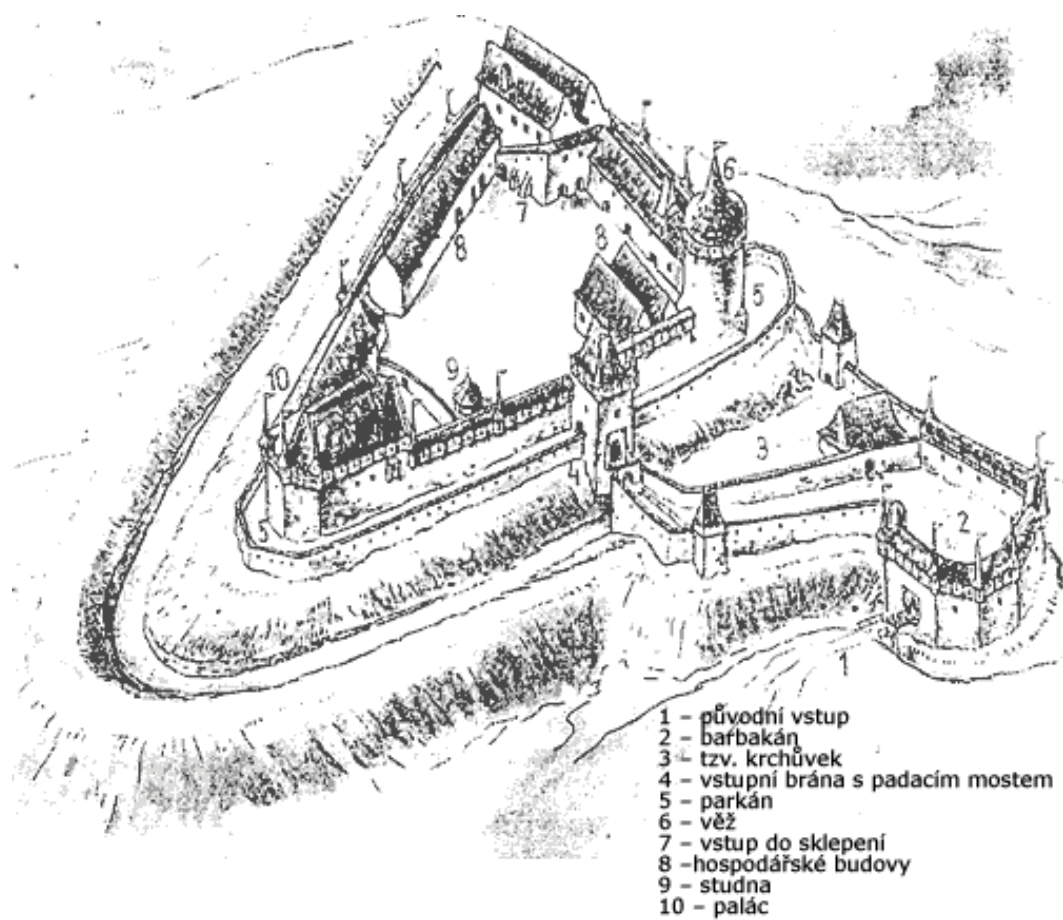
<sup>256</sup> FRIČ, Jan. *Album fotografií z opravy bradu Lichnice*. Městské muzeum Čáslav, inv. č. 2756.

#### 12. 4. Replika kamen



Obr. 47. Replika pozdně gotických kamen

## 12. 5. Rekonstrukce a fotografie hradu



Obr. 48. Ideální rekonstrukce hradu z počátku 16. století<sup>257</sup>

<sup>257</sup> <http://www.tremosnice.cz/cz/his-lichnice.php> [vloženo dne 20.3. 2012]





Obr. 49. Vstupní brána



Obr. 50. Zbytky věže



Obr. 51. Pohled na hrad z jihu



Obr. 52. Zbytky paláce v jižním nároží hradu





Obr. 53. Pozůstatky paláce v severozápadním nároží